

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Role kultury při integraci Romů do majoritní společnosti

Bakalářská práce

Autor:	Leona Lešková
Studijní program:	B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
Vedoucí práce:	ThLic. Petr František Burda, Th.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Leona Lešková**
Osobní číslo: **P121292**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Transkulturní komunikace**
Název tématu: **Role kultury při integraci Romů do majoritní společnosti**
Zadávací katedra: **Katedra kulturních a náboženských studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se zabývá integrací romských příbuzenských skupin do majoritního prostředí na východním Slovensku. Důraz je kladen na pojetí a uchopení problematiky romské kultury a důsledku tohoto pojetí na praktický přístup k integraci romských příbuzenských skupin. Za tímto účelem je využíván metodologický přístup vycházející z teorie konstrukce sociální reality. Práce také vychází z empirických výsledků. Cílem je zjištění, zda jsou kulturní prvky při práci komunitních center využívány a zda hrají významnější roli v integraci těchto lidí.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „*Role kultury při integraci Romů do majoritní společnosti*“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Hradci Králové dne 19. 3. 2015

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala ThLic. Petr Františkovi Burdovi, Th.D. za odborné vedení a cenné rady při zpracování bakalářské práce. V neposlední řadě mé díky patří i doc. PhDr. Ing. Lýdii Leškové, PhD. za pomoc při výzkumu v komunitních centrech.

Anotace

LEŠKOVÁ, Leona. *Role kultury při integraci Romů do majoritní společnosti*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015, 80 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá integrací romských příbuzenských skupin do majoritního prostředí na východním Slovensku. Důraz je kladen na pojetí a uchopení problematiky romské kultury a důsledku tohoto pojetí na praktický přístup k integraci romských příbuzenských skupin. Za tímto účelem je využíván metodologický přístup vycházející z teorie konstrukce sociální reality. Práce také vychází z empirických výsledků. Cílem je zjištění, zda jsou kulturní prvky při práci komunitních center využívány a zda hrají významnější roli v integraci těchto lidí.

Klíčová slova: kultura, majorita, minorita, romské příbuzenské skupiny, Slovensko, komunitní centra, konstrukce reality

Annotation

LEŠKOVÁ, Leona. *The role of culture in the integration of the Roma into mainstream society*. Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015, 80 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis deals with the integration of the Roma kin-based groups into the mainstream society of eastern Slovakia. The emphasis is placed on the concept and understanding of the Roma culture and the effect of this concept on practical approach to the integration of the Roma kin-based groups. For this purpose, the methodological approach based on the social construction of reality theory is used. The thesis is also based on empirical results. The aim is to determine whether the community centres use the elements of culture and whether they play an important role in the integration of these people.

Keywords: culture, majority, minority, Roma relation groups, Slovakia, community center, construction of reality

Obsah

1. Úvod.....	6
1.1 Cíle práce, výzkumné otázky a hypotézy	7
1.2 Teoretická východiska	7
1.2.1 Sociální konstrukce reality – Berger a Luckmann.....	8
1.2.2 Teorie sociální konstruování podle Kaberleho	11
2. Romské etnikum všeobecně.....	13
2.1 Co znamená „být Rom“	13
2.2 Vhled do rané historie	17
2.3 Skupiny Romů	18
2.2.1. Romové na Slovensku	19
2.4 Shrnutí.....	20
3. „Romské kulturní prvky“	21
3.1 Charakterické prvky romského myšlení	22
3.2 Romanipen	23
3.3 Religiozita	24
3.4 Duchovní kultura	26
3.5 Kultura bydlení	28
3.6 Shrnutí.....	29
4. Komunitní práce	30
4.1 Práce komunitních center.....	32
4.2 Komunitní centra – východní Slovensko.....	33
4.3 Shrnutí.....	41
5. Kulturní teorie a sociální práce	43
5.1 Sociální práce v době minulé a současné.....	43
5.2 Komunitní centra a práce s romskou minoritou.....	45
5.3 Shrnutí: realita v komunitních centrech a kulturní teorie	49
6. Závěr	52
6.1 Transkulturní reflexe.....	54
Literatura.....	58
Online dokumenty.....	61
Audiovizuální dokumenty.....	64
Seznam obrázků.....	65
Seznam grafů	65
Přílohy.....	66

1. Úvod

Nemálo publikací, prací a článků – ať už odborných či neoborných – se věnuje tématu začleňování romských příbuzenských skupin do majoritního prostředí. A je to pochopitelné. Jedni chtějí problém vyřešit, druzí snad jen pochopit. Ať tak či tak, můžeme konstatovat, že to je více než aktuální téma, a proto názory a diskuse neutichají, ba naopak; především pak ve střední Evropě, kde je romská komunita nejvíce zastoupena.

Počátečním motivem práce byla snad jen pouhá zvědavost se o dané věci dozvědět více a nahlédnout tak pod pomyslnou pokličku problému a mít aspoň minimální povědomí o výše zmiňovaném tématu. Později, když si člověk začíná klást vážnější otázky, to už byla i ambice se pokusit najít odpovědi. V neposlední řadě pak neopomíjeme fakt, že výběr tématu ovlivnil i blízký vztah k východnímu Slovensku, kde je tato minorita silně zastoupena.

Práce je rozdělena na část teoretickou, které je ponechán větší prostor. V ní nalezneme krátký nástin romské historie. Proč jen krátký? Naším cílem není zmapovat celé dějiny romských kmenů. Avšak chceme-li účelně zabřednout do tématu, kdesi začít musíme. Pro to nejlepší uchopení takové práce je pak stručný historický diskurz ideálním počátečním bodem. Dalším důvodem je fakt, že romská historie je jako neúplná a nezcela jasná skládanka. A když už se zdá být jasná, je většinou zaznamenávána majoritním obyvatelstvem té či oné země. Proto by bylo naivní si myslet, že dokážeme popsat úplné a nezkreslené dějiny tohoto etnika. Z historie se pak přesuneme k romské kultuře, tedy spíše „romským kulturním prvkům“. Opětovně – pokud se ptáme „proč spíše?“, pak získáme odpověď v samotné práci. Pokládáme si tu totiž otázku, zda něco jako jednotná romská kultura existuje. Poslední zastávkou v první části je u komunitních center na východě Slovenska. Zde nás bude zajímat jejich práce¹ a to, jak vnímají romství. Všechny tyto oddíly jsou propojeny s *teorií kultury (sociální konstrukce reality)*, skrze kterou jsou hledány odpovědi na vytyčené otázky. Druhá část pak drží praktickou – výzkumnou – rovinu práce. Ta si zakládá na kvalitativním zkoumání. Plynule navazuje na poslední kapitolu praktické části a doplňuje ji o rozhovory se sociálními pracovníky.

---

¹ tyto organizace působící na východním Slovensku převážně pracují s Romy

1.1 Cíle práce, výzkumné otázky a hypotézy

Práce se zabývá integrací romských příbuzenských skupin do majoritního prostředí na východním Slovensku. Nebudeme se však pohybovat v sociologickém hledisku – jak je většinou u takové práce zvykem. Pokusíme se o umístění do kulturní perspektivy. Přesněji budeme zkoumat, zda při začleňování zmiňované minority do většinové společnosti se využívají „romské kulturní prvky“, a pokud ano – jakým způsobem a zda nějak ovlivňují integraci těchto lidí do společnosti. S tím úzce souvisí i otázka, zda něco jako „jednotná romská kultura“ existuje. Další podotázkou pak bude pojmání „obrazu Roma“. Budeme pátrat po odpovědích na otázky: „*Kdo je to Rom?*“ a „*Jak komunitní centra pracují s romskou identitou?*“, které jsou pro práci s minoritou podstatná. Pokusíme si vystavět proti sobě dva odlišné názory – jeden postavený na předpokladech, že Romem se člověk rodí a druhý, že Romem se člověk kulturně stává. Tato otázka nebude pokládána samotným Romům, ale naopak majoritě, především pak (ve druhé části práce) lidem, kteří s nimi pracují. Pokud pochopíme, jak je na určitou skupinu nahlíženo, pak si spíše uvědomíme, že hledisko náhledu na věc mění i naše chování a postoj k problému.

K těmto výzkumným otázkám jsme pak zvolily tyto hypotézy:

- 1) jednotná romská kultura neexistuje, i když majoritní společnost s takovým pojmem pracuje,
- 2) komunitní centra na východním Slovensku pracují s „obrazem Roma“ jako s něčím vrozeným, neměnným (tedy, že bytí Romem je vrozená věc),
- 3) Romové jsou v rámci integrace vnímáni jako homogenní společnost.

Nutno podotknout, že se rozhodně nechceme dopouštět nějakého paušalizování. Proto veškeré hypotézy a výzkumné otázky jsou vztahovány k danému prostředí.

1.2 Teoretická východiska

Vzhledem k tomu, že nechceme, aby práce spadla do roviny čisté sociologie, musíme využívat jednu z *teorií kultury*. Za tímto účelem je využíván metodologický přístup vycházející z *teorie konstrukce sociální reality*, která se nejlépe k dané perspektivě hodí. Touto kulturní teorií je propletená celá první část a čerpá z autorů Petera I. Bergera, Thomase Luckmanna a Jiřího Kaberleho. Druhá část práce vychází z empirických výsledků. Byl využit kvalitativní výzkum, který se využívá při hloubkové analýze malého procenta respondentů.

1.2.1 Sociální konstrukce reality – Berger a Luckmann

V první řadě si ale vysvětleme teorii kultury, ze které vycházíme, abychom lépe porozuměli stanovisku práce. Jak už jsme naznačili, čerpáme ze dvou knih: *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění* (P. L. Berger a T. Luckmann) a *Přerody: Principy sociálního konstruování* (Jiří Kaberle).

Pro Bergera a Luckmanna jsou nejdůležitější dva pojmy – *realita*, definována „jako vlastnost náležející jevům, kterým přisuzujeme existenci nezávislou na naší vlastní vůli“² a *vědění*, jako jistota, „že tyto jevy jsou skutečné a jsou nositeli určitých vlastností“³. V knize se autoři snaží postihnout *realitu každodenního života*, neboli vědění, které se odráží v našem běžném chování.⁴

Svět se skládá z různých realit, kde je jedna ostatním nadřazena. A to právě *realita každodenního života*. Není ji možno ignorovat, a je nadefinována „*ted*“ a *tady*“; tedy *časem* a *prostorem*. Je to *realita intersubjektivní*, tvořící soudržný a logický svět, který chápeme. „*To, co je ‚skutečné‘ pro tibetského mnicha, nemusí být ‚skutečné‘ pro amerického obchodníka.*“⁵ I přesto, že každý z nás tuto realitu pojímá odlišně, její základní nuance struktury jsou pro všechny stejné, a je tedy možno ji sdílet s ostatními lidmi. Zdá se být tou nejrealističtější realitou ze všech. Jazyk nám pak pomáhá k neustálému stvrzování *reality každodenního života* i k *objektivizaci řádu světa*.⁶ Tato *realita* je navíc sdílena s druhými „*tváří v tvář*“, což je základní prototyp *sociální interakce*.⁷

Realita každodenního života v sobě nese *typizační schémata*, kterými vnímáme události i samotné lidi kolem nás. Stejně tak nás vnímají i druzí. Dokážeme se (my, skrze ně – oni, skrze nás) navzájem klasifikovat. *Typizace* tedy fungují v obou směrech.⁸

---

² BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 9.

³ BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 9.

⁴ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 25.

⁵ Meta Pancakes. Berger, P. L., Luckmann, T. *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge. 1967* [online]. [cit. 27. 2. 2015]. Dostupné na: </http://metapancakes.com/?p=355/>

⁶ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 25 – 29.

⁷ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 34.

⁸ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 36.

Lidské vyjadřování má um *objektivizace*, která se pak promítá v činnostech samotných lidí a tvoří prvky společného světa. Jednou z takových nejvyužívanějších a nejdůležitějších *objektivizací* jsou *znaky* (někdy nazývané i jako *označování*), které se mohou sdružovat do různých systémů jako například: tělesné pohyby, materiální artefakty, gesta a postoj těla apod. Fungují však jen „*tváří v tvář*“ a jsou odpoutány od „*ted*“ a „*tady*“, čím dokáží *realitu každodennosti* transcendentovat, a tak můžeme své snové, filosofické, vědecké, náboženské nebo umělecké zážitky přenést do běžného života. Za nejdůležitější znakový systém považujeme *jazyk*. Ten je nejen odpoután od „*ted*“, ale také překračuje hranice minulosti, přítomnosti a budoucnosti. *Jazyk* je zakořeněn v realitě každodennosti a odkazuje na ní. Zároveň může upozorňovat i na vedlejší reality.⁹

Dalším pojmem, kterým se Berger a Luckmann zabývají, je *sociální zásoba vědění*, která nám dennodenně – námi netušíc – pomáhá v rutinních činnostech, nad kterými se už ani nepozastavujeme. Jsou to jakési praktické znalosti, jak zvládnout všednost života. Pokud tyto principy platí, je vše v pořádku. V momentě, kdy něco vykolejí běžný rytmus dění, se nám začíná všednodennost zdát problematická.¹⁰

Autoři podotýkají, že člověk nemá přirozené prostředí, ve kterém by mohl bezproblémově fungovat a žít. Chybí mu i potřebné instinkty, aby přežil přírodním prostředím. Proto si vytváří *sociální řád*, skrze něj pak uchopuje svět a sám sebe-utváří.¹¹ Veškerá lidská činnost pak podléhá *habitulizaci*, což je vlastně ustálená opakovaná činnost, dle které můžeme jednat i v budoucnosti bez větších problémů. Pokud je jedinec odtržen od sociální interakce, pak dochází k *institucionalizaci* těchto úkonů.¹² Zde dochází k *vzájemné typizaci habitulizovaných činností*. Tyto činnosti bývají sdílené a udávají základ samotným *institucím*. Ty se vyznačují rysem vlastní dějinnosti a řízením lidského chování. *Institute* dávají jistotu, že danou činnost – úkon, bude vykonávat jen specificky definovaný jedinec, ne jen tak kdokoliv.¹³ Většinou bývají různě provázané, tvoříc jednotný celek,

---

⁹ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 39-45.

¹⁰ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 46-49.

¹¹ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 51-53.

¹² Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, kapitola „Rozsah a způsoby institucionalizace“ s. 81-93. Podrobnější popis typů společnosti, které jsou spíše institucionalizované, a které naopak téměř vůbec.

¹³ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 56-58.

který se legitimizuje¹⁴ skrze *jazyk*, a předávají se z generace na generaci, čímž se tento institucionální řád rozrůstá; popřípadě proměňuje dle dobových potřeb společnosti.¹⁵

Vědomí člověka dokáže uchovávat životní zkušenosti jen krátce, a zdaleka ne všechny. Někdy se dá mluvit i o skupinové paměti (nebo snad *skupinové sedimentaci*), kdy se vzpomínky a zkušenosti několika jedinců vkládají do *společného úložiště vědění*. K tomu, aby se zkušenosti předávaly a postupně *legitimizovaly*, opět slouží povětšinou *jazyk* (i když by se dal využít jakýkoliv jiný znakový systém).¹⁶

Poslední, čemu se autoři věnují, jsou tři složky, na kterých je každá společnost vystavěna: *externalizace*, *objektivizace* a *internalizace*. Tyto tři části po sobě nenásledují, ale vzájemně se doplňují. Vše začíná u *internalizace*, kdy vnímáme událost či projev jiného jedince jako děj mající význam a dokážeme tento význam přijmout za svůj. Neznamená to však vždy správný výklad významu, ale spíše zosobnění dané situace. Tento vztah ke světu je dialektický. Jsme konfrontováni v obou směrech – jak my ke světu, tak svět k nám. Tím si vzájemně vytváříme *identitu*, kterou zároveň stvrzujeme. V rámci *internalizace*, nejenže chápeme projevy jiných, ale zároveň tento svět tvořený druhými lidmi, přijímáme za svůj. Dokážeme tak pochopit *subjektivitu druhých* a začlenit si jí do vlastního významu reality. Člověk se plně začlení do společnosti (do *objektivního světa*) v momentě, kdy zvládne takový druh *internalizace*. Toho dosáhne skrze *socializaci*. Můžeme jí rozdělit na *primární* (nejdůležitější; probíhající v dětství – prvotní kontakt s objektivní realitou, kterou začínáme poznávat a přijímat za svou) a *sekundární* (další začleňování a poznávání společnosti trvajícím po celý život).¹⁷ V prvotní fázi socializace hrají důležitou roli tzv. *významní druzí*, kteří nám tento nový svět zprostředkovávají, a zároveň ho ovlivňují. Přenášejí na nás vlastní postoje k realitě, čímž některé prvky upřednostňují a jiné ztracují. Z toho vyplývá, že jsou přenášeny i emoce, které zde hrají důležitou roli. To vše zásadně ovlivňuje naše budoucí stanoviska k různým věcem a

---

¹⁴ Legitimizace je v knize popsána jako druhotná objektivizace významů, sloužící k produkování nových významů; zároveň dokáže tyto významy integrovat v rámci institucionalizace. Také se však snaží, aby se objektivizace stala věrohodnou a dostupnou. Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 93. Pro podrobnější zkoumání viz kapitola citovaného díla „Legitimizace: Vznik symbolických systémů“.

¹⁵ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 64, 65.

¹⁶ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 70-73.

¹⁷ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 128, 129.

situacím.¹⁸ *Sekundární socializace* si již na emocionální stránce nezakládá. Pokud ano, tak minimálně. Zde poznáváme jakési „*subsvěty*“, které jsou založeny na dělbě práce a na distribuci vědění. Tyto „*subsvěty*“ využívají *legitimizační nástroje* a jsou podřazené *každodenní realitě*. V *primární socializaci* se utváří osobnost jedince, v druhotné se pak tato osobnost plně integruje do různých „*subsvětů*“, tvořených z formálních – povětšinou anonymních – procesů dané společnosti, kde si jedinec přivlastňuje různé *společenské role*.¹⁹ Celistvou a úspěšnou *socializací* můžeme nazvat takový proces, kdy je dosaženo optimální vyrovnanosti mezi *objektivní* a *subjektivní* realitou, a kde je jedinec plně ztotožněn se svou *identitou*.²⁰

1.2.2 Teorie sociální konstruování podle Kaberleho

Jiří Kaberle sociální konstrukci reality doplňuje o *semiotizaci, argumentaci a vyprávění, narativizaci, biografii a historii*.

Semiotizaci nemyslí nic jiného než proces *porozumění* okolnímu *dění*, do kterého sami vstupujeme a tím ho i dotváříme. Patří do něj nejen samotný děj situace, ale i jednání a smýšlení všech zúčastněných stran. *Semiotizaci* spojujeme nejen s komunikací, ale také s čistou interakcí účastníků se světem. Díky ní se nám zdá okolní svět pochopitelnější; dá se říct, že svět se nám skrze takovou mřížku zdá být „*náš*“, námi vlastní.²¹ Můžeme ji rozdělit na *explicitní* a *implicitní*. První část je tvořena tím, co nese nějaký význam a s čím běžně komunikujeme – slova, piktogramy apod. Druhá, v sobě skrývá prvky, kterými primárně nekomunikujeme, avšak jsou v takových procesech nezbytné. Jsou to *semiotiky* nesoucí význam sami v sobě, vážící na sebe *porozumění dění*. Tyto dvě části *semiotizace* jsou duálně propojeny a až ve společném souznění vypovídají o dění okolo.²²

Argumentace nám slouží k rozvinutí porozumění, a to díky komplexním stanoviskům, které mají své opodstatnění a dokážeme je zdůvodnit, popř. ospravedlnit. *Argumentace* mezi dějem tvoří neviditelné linky, které propojují situace. *Vyprávěním* tyto děje rozvíjíme. Rozdíl mezi *narativizací* a *argumentací* je v tom, že *narativita* spíše

---

¹⁸ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 130.

¹⁹ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 136-140.

²⁰ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 161.

²¹ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 91.

²² Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 97.

převypravuje, zpodobňuje a snaží se postihnout odpověď na otázku co se dělo, děje a dít bude. *Argumentace* nám nabízí nové *porozumění dění*. *Argumentace*, ale také *vyprávění* a *metafora*²³ spadá pod *semiotizaci* a Kaberle je uceleně nazývá „*semiotickými mohutnostmi*“, které jsou specifické části dynamiky *porozumění*.²⁴

Narativizací, popisovanou Kabelem, navazujeme na *institucionalizaci*, kterou jsme si představovali skrze Bergera a Luckmanna. *Narativizace* je zdrojem příběhu, *institucionalizace* udává pravidla a pravidelnost těchto dějových linií. Oba tyto procesy jsou na sebe natolik vázané, že je lze oddělit pouze abstraktně.²⁵ *Narativizace* je vícestupňová: první stupeň je tvořen nejbližšími zážitky z dění, tzn. „*kvazipříběhy*“, druhý stupeň slouží k rekonstrukci dění skrze příběhy a různé historky a třetí pak tato vyprávění umocňuje ve velkých příbězích, které nalezneme v *bibliografiích* a v *historii*.²⁶

Bibliografie a *historie* dává jedincům i sociálním skupinám subjektivní totožnost, jedinečnou identitu, a tím jim napomáhá s vymezením vůči okolnímu světu.²⁷

Tyto všechny pojmy tedy berme jako pomocné mechanismy, které nám poslouží k uchopení celé práce.

---

²³ = nový proces porozumění, který v sobě nese transcendentní rovinu a je úzce spjat s argumentací i vyprávěním; označuje jeden jev jevem jiným. (KABELE J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 151.)

²⁴ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 131.

²⁵ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 159.

²⁶ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 160.

²⁷ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 165.

2. Romské etnikum všeobecně

„*Dikh pro gendalos, perši mor tele tiri mel, pal'is šaj sikhaves avres!*“
„*Podívej se do zrcadla, nejdřív si smyj vlastní špinu, až pak uč druhé čistotě!*“
(romské přísloví)

To, že romské etnikum²⁸ funguje na jiných kulturních schématech, než jsou to naše, je zřejmé. Dosvědčuje to například jejich rozčleňování příslušníků na různé skupiny a podskupiny, které brání promíchávání krve. Není také výjimkou, že se navzájem neuznávají, a naopak – pokud danou skupinu uznávají, tím jí přiznávají důstojnost. V některých případech dokonce berou za své partnery příslušníky majoritní společnosti spíše, než někoho z jiné – odlišné – romské skupiny.²⁹

Rom je nejprve příslušníkem vlastní skupiny (dá se říct rodové linie). Až jako druhotná identita je pro ně ta občanská, národní. Je to pochopitelné, pokud si uvědomíme, že rodina je u nich na prvním místě, a vše jí je podřízeno.³⁰

Takové vnímání světa souvisí s prožíváním jejich identity; *romanipen*³¹. Ale než budeme pokračovat v exkurzu do jejich kulturních a sociálních odlišností, podívejme se na stručné dějiny tohoto etnika.

2.1 Co znamená „být Rom“

Výrazem „*Rom*“ se již ve staré Indii nazývali příslušníci romských kmenů a samotný překlad slova znamená ti „*jiní*“³² nebo také „*člověk*“³³. I druhý termín, označující toto etnikum, vychází ze stejného období – „*Cikán*“; to se používalo k pojmenování kočovníků nejen v Indii, ale i v dalších částech Asie.³⁴

---

²⁸ Etnikum stručně a výstižně popsal Marek Jakoubek a Tomáš Hirt. Definovali ho jako entitu zahrnující: „*biologické, kulturní a psychologické aspekty*“. In HIRT, T.; JAKOUBEK, M., (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: Antropologické perspektiva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 24.

²⁹ Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 18-19, 49.

³⁰ Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 20.

³¹ Romanipen = romství, romská identita; to, co Romy charakterizuje a odlišuje od jiných etnik. (Srov. JAKOUBEK, M.; (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 241.)

³² Srov. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Hin man ajsi čhaj, so... Romské pohádky*. Praha: Fortuna, 2003, s. 15-17.

³³ Skola.romea.cz. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy* [online]. [cit. 28. 10. 2014]. Dostupné na: <<http://skola.romea.cz/cs/historie/puvod-romu-a-jejich-prichod-do-evropy/>>

³⁴ Srov. WERNER, C. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 28.

V dnešní době se využívá, jak označení *Rom*, tak pojmenování *Cikán* (slovenská podoba „*Cigán*“). Že jsou problémy s těmito názvy, dosvědčuje například Marek Jakoubek, který ve své knize píše: „*Termín Rom, či dokonce Roma, můžeš používat, pokud ho dotyčné skupiny samy užívají, hovoříš-li však o širším cikánském univerzu, použijev jako zastřešující označení termín Cikáni (Gypsies). (...) Vzhledem k tomu, že obecný termín Cikáni (Gypsies) byl v angličtině přijatelný po více než 400 let, nevidím žádný důvod pro jeho opuštění a nahrazení významově užším termínem, který navíc mnohé neromské cikánské skupiny uráží a pohoršuje.*³⁵“ Na straně druhé – v Londýně v roce 1971 bylo označení „*Rom*“ přijato jako oficiální označení etnika (mj. zde byla přijata i oficiální vlajka, hymna, romský znak a byla představena organizace *Romská unie (Romaňi union)*).³⁶ Na tomto kongresu zazněla prosba, ať veřejnost na celém světě používá označení *Rom/Romové* a ne *Cikáni (Gypsies)*.³⁷ Do dnešních dní jsou však využívány autory publikací a článků (i běžnými lidmi) oba dva termíny. Jedním z důvodů může být fakt, že některým Romům je označení *Cikán (Gypsies)* přece jen bližší.³⁸ Je tedy vidět, že jen samotný název etnika je problematický, natož pak otázka *romství*.

Být Romem znamená mít „*romanipen*“, tedy *romství*. Tento výraz je převzatý z romštiny a označuje jedince, který cítí, že k takové skupině náleží.³⁹ Nese v sobě duchovní i materiální hodnoty kultury, a taktéž ztotožnění s rodovo-rodinnými tradicemi, které jsou pro romské společenství typické. Nejenže v sobě *romanipen* zahrnuje veškerou kulturní identitu, ale je také morálním zákonem.⁴⁰ Položme si však otázku: je *romství* vrozené, či se dá v průběhu života získat? Názory se různí. První postoj je vystavěn na představě, že je vrozené a neměnné. Což ve svém důsledku znamená, že kdo se Romem narodí, tak jím zůstává až do smrti. Druhý pohled pak mluví o tom, že Romem se stává jedinec v průběhu života. Mluvíme tu o kulturním konstrukt a pracovně takového jedince nazývájme „*kultu-Rom*“. To znamená, že pokud se někdo přivdá/přížení do romské rodiny, celý život žije podle jejich zvyklostí a cítí v sobě *romanipen*, stává se příslušníkem etnika. Přiblížme si tedy tyto dvě protikladné představy.

---

³⁵ JAKOUBEK, M.; (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 11.

³⁶ Srov. MANUŠ, E. *Jdeme dlouhou cestou*. Praha: Arbor vitae, 1998, s. 138, 139.

³⁷ Aktuality.sk. *Na Medzinárodný deň Rómov otvoria v Brne výstavu o realite a mýtoch ich života* [online]. [cit. 3. 9. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.aktuality.sk/clanok/250687/na-medzinarodny-den-romov-otvoria-v-brne-vystavu-o-realite-a-mytoch-ich-zivota>>

³⁸ Srov. DAVIDOVÁ, E.; (kol.). *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010. s. 15, 16.

³⁹ Srov. JAKOUBEK, M.; (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 241.

⁴⁰ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Rómovia a sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011, s. 41.

Zastáncem „*kultu-Roma*“ je například Marek Jakoubek a Ondřej Poduška, kteří argumentují tím, že si většina autorů zaměňuje „*antropologický typ*“ a „*plemeno*“. Píší, že tyto představy mají svůj počátek v 18. století, kdy byla snaha druh *Homo sapiens* rozdělit, podle historického vývoje a předků, do různých kategorií. Časem se však ukázalo, že rozdílnosti mezi jedinci jedné „*rasy*“ jsou větší, než rozdíly mezi „*rasami*“ jako takovými. Proto se stala teorie chybnou, nevědeckou a zastaralou. V dnešní době nemá ani takové stanovisko žádnou oporu v biologii.⁴¹ Jakoubek dále píše, že Romové se od nás odlišují smýšlením, které je spjato s vnímáním příbuzenství (rodinou) a rituální nečistotou.⁴² Zde vzniká nerovnost mezi jedinci, a to na základně vzájemného nepřiznávání respektu. Pro Romy je model nerovnosti běžný a všeobecně přijímaný, kdežto my se s ním těžko smiřujeme.⁴³ Dá se tedy říct, že jejich kulturní a sociální prostřední funguje na společné sociální struktuře, jednotě celého společenství (myšleno velkorodině), vědomí odlišnosti, fyzické koncentraci příslušníků komunity na jednom místě.⁴⁴ I perspektiva Cohna Wenera – který, ač je dávno překonaný, do romistiky přinesl důležité poznatky (jak to v předmluvě knihy *Cikáni* komentuje Jakoubek) – je pro nás zajímavá. Píše, že pro jedince z takové komunity není jednoduché toto společenství opustit, stejně jako není jednoduché se – pro cizince – do takového prostředí dostat. Avšak dodává, že to není nemožné. Z takových vět můžeme usuzovat, že romství vidí jako získaný „*status*“, který není vrozený.⁴⁵

Druhý proud zastupují autoři jako Dana Bittnerová, Mirjam Moravcová. Ty v knize „*Kdo jsem a kam patřím?*“ píší, že sami Romové vnímají *romství* jako věc vrozenou, pokrevně předávanou – „*jsem Rom, protože můj táta byl Rom, ty Romka být nemůžeš, protože tvůj táta byl Čech*“.⁴⁶ Zároveň se zmiňují, že příslušet k takovému etniku znamená i rezignovat na individualitu a stavět zájmy celé rodiny do popředí.⁴⁷ I Arguse Frasera stavíme na tuto stranu barikády. Využívá totiž označení „*cikánské rasy*“, čímž předznačuje, že antropologické rysy jsou důležitým specifikem Romů.⁴⁸ Také Leida Schuringa se

---

⁴¹ Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 12.

⁴² Srov. JAKOUBEK, M. *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004, s. 174-178.

⁴³ Srov. JAKOUBEK, M. *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004, s. 204.

⁴⁴ Srov. JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové: kulturologické etudy (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 73.

⁴⁵ Srov. WERNER, C. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 48.

⁴⁶ Srov. BITTNEROVÁ, D.; MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha: SOFIS, 2005, s. 143.

⁴⁷ Srov. BITTNEROVÁ, D.; MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha: SOFIS, 2005, s. 143.

⁴⁸ Srov. WERNER, C. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 12.

zmiňuje o vždy-trvajícím diskriminaci skrze barvu pleti, která (podle jejich slov) nikdy nepomine.⁴⁹

Sáhneme-li do lidové tvorby, najdeme i tam otisky toho, jak společnost takové etnikum vnímá. Jako ukázka nám může sloužit píseň „Cigán černý Cigán“, kde se zpívá: „*jak jsou krásné černé oči, černé vlasy, kdo to byl, cigán, černý cigán*“⁵⁰.

V neposlední řadě bychom k tomuto názoru stavěli Miroslava Dědiče, Kláru Samkovou, Tatjanu Šiškovou, Viliama Zemana a Vieru Bačovou. Samková vidí Romy jako osoby poznačené úzkostí a křivdou z minulosti. Píše o strachu ze smrti, ze svobody, z osamělosti a ze ztráty smyslu života. Takové pocity vyplývají z odlišností, které si sebou nesou: vzhled, mluva a sociální status. Tím vylučuje, že by kdokoliv – bez takového stigmatu – mohl být Romem.⁵¹ Miroslav Dědič zase poznamenává, že nejnápadnějším rysem Roma je tmavá pleť, vlasy a oči. Dodává, že tmavší vlasy a oči nebývají bariérou, pokožka však ano.⁵² Stejně tak i Viera Bačová, která píše o nápadných odlišnostech Romů a majority v podobě vzhledu, mluvy a oblečení, které přitahují většinou negativní pozornost.⁵³ Tatjana Šišková zase Romům připisuje „psychické“ vlastnosti, které je odlišují od všech ostatních. Romové podle ní mají větší míru empatie (čím se u nich rychleji dostavuje pocit strachu, bezmoci, ale také radosti). Podotýká, že dokáží číst v lidech; už jen z postoje těla a pohledu očí. Z jejich slov vyplývá, že Romové dokáží z prvního dojmu vytěžit více než druzí a lépe se vyrovnávají s kritikou a přísností (pokud jsou taková slova upřímná).⁵⁴ I z těchto cítíme, že pokud by takové hledisko platilo, pak „stát se Romem“ není možné. Viliam Zeman se zase zmiňuje o tom, že Romové mají hudební talent zakódovaný v genech, který je doprovází již z putování z Indie.⁵⁵

Představili jsme si tedy dvě opačná stanoviska, o která se i v dalších částech práce budeme opírat a pokusíme se zodpovědět otázku, která pravda je platnější. Při výčtu všech

---

⁴⁹ Srov. SCHURINGA, L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Ostrava: R. Goj, 2006, s. 31.

⁵⁰ Hudba.sk. *Lidové piesne a koledy - Cigán, černý cigán* [online]. [cit. 10. 9. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://hudba.zoznam.sk/akordy/piesen/cigan-cerny-cigan/>>

⁵¹ Srov. SAMKOVÁ, K. A. *Romská otázka (psychologické důvody sociálního vyloučení Romů)*. Praha: Blinkr, 2011, s. 15, 16.

⁵² Srov. DĚDIČ, M. *Výchova a vzdělávání cikánských dětí a mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, s. 13.

⁵³ Srov. MANN, A. B. *Neznámi Rómovia. Zo života a kultúry Cigánov-Rómov na Slovensku*. Bratislava: Inter science press, 1992, s. 32.

⁵⁴ Srov. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: (vydavatelství), 2002, s. 145, 146.

⁵⁵ Srov. ZEMAN, V. *Vybrané kapitoly z romológie – východiská pre sociálnu prácu*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 62.

těch jmen vidíme, že odborníci spíše stojí na straně „vrozenosti“ romství. Pokusme se tedy touto prací postupně dopátrat k tomu, která perspektiva je více uplatňována při setkáních majority s minoritou. Než se k takové otázce dostaneme, budeme se muset do tématu více ponořit.

2.2 Vhled do rané historie

Bezesporně historie romských kmenů patří k jedné z nejzáhadnějších otázek v oblasti etnogeneze lidstva, a to především proto, že jejich kultura si nezakládala na písemnostech, a tak se o jejich dějinách dozvídáme z různých spisů a z jiných písemností obyvatel daných zemí, kudy tyto kmeny putovaly. Je jasné, že zaznamenané informace jsou zčásti ovlivněny dobovým smýšlením i samotnou zkušeností pisatele. Jelikož je nám tedy dovoleno nahlížet jen na jednu stranu mince, musíme se na dané informace dívat s lehkým nadhledem a odstupem.⁵⁶

První písemné doklady o Romech pocházejí z 12. století. Již ale o dost dříve registrujeme různé zmínky o lidu *Romy*, které se nápadně podobají tomuto etniku. Takový doklad je například v kronice od mnicha z kláštera na hoře Athos (Řecko) z roku 1068.⁵⁷

Samotní Romové svůj původ zpočátku obalovali do různých legend a mýtů – od odmítnutí pomoci svaté rodině, až po tvrzení, že jsou obyvateli bájně Atlantidy⁵⁸; i proto jsou dobové spisy těžko čitelné.⁵⁹ Po dlouhá staletí se svět držel i legendy o ztraceném lidu Egypta (či knížatech z Egypta), čím zapříčinili, že je lidé začali nazývat *Egyption*, dnes překládáno jako *Gypsies*.⁶⁰

Od 18. století se začínají objevovat první teorie, které ukazují na indický původ romských kmenů. Tuto hypotézu podnítila malá skupinka vědců, která si všimla podobnosti romského jazyka s indoevropskými. Ve 20. století pak tuto domněnku posunul do středu zájmu John Samson, když zjistil analogii ve fonetice těchto jazyků. Jeho

---

⁵⁶ Srov. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2002, s. 119. Srov. Romské dokumentačné a informačné centrum. *Putovanie po Európe* [online]. [cit. 10. 8. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://romadocument.sk/index.php/sk/dejiny-romov-na-slovensku/putovanie-po-europe.html>>

⁵⁷ HORVÁTHOVÁ, J. In *Kapitoly z dějin Romů* [online]. [cit. 10. 8. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/d01kapitoly.pdf>>

⁵⁸ Různé mýty a domněnky o Romech skvěle popisuje ve své knize *Romské osady v kulturologické perspektivě* Marek Jakoubek a Ondřej Poduška. Nalezneme zde zmínky o mýtu o kočování, společném původu či „zlatém věku“ a nespravedlivém osudu etnika.

⁵⁹ Srov. Kol. autorov. *Rómske etnikum – jeho špecifiká a vzdelávanie*. Banská Bystrica, 2004, s. 140.

⁶⁰ Romské dokumentačné a informačné centrum. *Putovanie po Európe* [online]. [cit. 10. 8. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://romadocument.sk/index.php/sk/dejiny-romov-na-slovensku/o-romskej-pravlasti.html>>

výsledek ho dovedl až k závěru, že část příslušníků náležících ke kastě *Domů* musela odejít z Indie a začít putovat po dalších částech světa.⁶¹

Proč přesně Romové odešli z Indie, není zcela jasné. Odhaduje se však, že by důvodem mohly být válečné konflikty (nájezdy Hunů, Arabů a Turků) nebo nedostatek obživy, ale také celková nespokojenost se svým postavením ve společnosti (patřili k jedné z nejnižších kast⁶²). Z Indie neodešli jako ucelený národ, ale v malých rodových skupinách.⁶³ Dokonce to vypadá, že tyto rodové linie odcházely ve dvou velkých vlnách, kdy jedna část se vydala přes Krétu, Korfu a Řecko směrem na Balkánský poloostrov, ta druhá pak přes severoafrické pobřeží na Pyrenejský poloostrov, a odtud dále do západní Evropy. Ve střední Evropě se Romové objevili přibližně okolo 13. století.⁶⁴

2.3 Skupiny Romů

Romové se dělí podle různých měřítek; například podle jazyka (dialektu), způsobu života (kočovní, polo-kočovní, usedlí), podle osad atd. Také sama majoritní společnost je členěna na integrované, polo-integrované a neintegrované.⁶⁵ Pro nás je momentálně důležité jiné dělení; na subetnické skupiny. I těch je však mnoho. Když vezme v úvahu ty největší subetnické skupiny, které se nacházejí ve střední Evropě, pak zde nalezneme Romy: *olašské, slovenské, maďarské* a skupinu *Sintů*.

Olaští Romové původně pocházejí z Rumunska. Okolo 19. století jim tamější státní moc zakázala kočovat, a proto se někteří začali stěhovat více na sever, až se ocitli ve střední Evropě.⁶⁶ Dnešní olaští Romové si sami říkají „*valchike Roma*“, což odkazuje na území „*Valachie*“, které najdeme v Rumunsku.⁶⁷ Původní subetnikum se povětšinou živilo prodejem koní, překupnictvím, kotlářstvím, ženským specifickým pracím pak bylo věštění z ruky či drobná kriminalita, která měla finančně přilepšit rodině.⁶⁸ Zatímco v České a Slovenské republice představují Olaši mezi Romy menšinu, ve světě je tomu naopak. V zahraničí si také někdy říkají „*Lovara*“, podle tradiční profese – obchodu

---

⁶¹ Srov. KENRICK, D. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 11-13.

⁶² To, že patřili do kastovního systému, ovlivnilo jejich kulturu, ve které panuje přísná endogamie. Více nalezneme například v knize Mileny Hübschmannové *Romské pohádky*.

⁶³ Srov. KENRICK, D. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 17.

⁶⁴ Srov. MANUŠ, E. *Jdeme dlouhou cestou*. Praha: Arbor vitae, 1998, s. 15-17.

⁶⁵ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Rómovia a sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011, s. 21-27.

⁶⁶ Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 16.

⁶⁷ Srov. JAKOUBEK, M. *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004, s. 48.

⁶⁸ Srov. BITTNEROVÁ, D.; MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha: SOFIS, 2005, s. 195.

s koňmi.⁶⁹ Rumunští Romové mají v sobě spoustu podskupin. Takovou jednou jsou například *Bajáši*.⁷⁰ Jejich mateřským jazykem je starorumunština a původně se živilí korytářstvím. V Rumunsku jsou datováni někdy od 14. století, později – v 19. století – se (jako ostatní romské kmeny) začali z Rumunska přesídlvat směrem do středu Evropy.⁷¹

Další skupinu pak tvoří *Romové slovenští*, kdysi také označováni jako „*Servika Roma*“ (v překladu „srbský Rom“). První zmínky o této skupině pocházejí ze Spiše (východní Slovensko) z počátku 15. století, kdy se zde začali usazovat. Z dobových spisů se o nich dočítáme, že se živilí kovářstvím, korytářstvím, výrobou metel apod. Také byli zaměstnáváni jako brigádníci při sezónních pracích na polích.⁷² Slovenští Romové dnes tvoří nejpočetnější skupinu mezi Romy v České a Slovenské republice.⁷³

Maďarské Romy v dnešní době najdeme na Slovensku v místech, kde je početná maďarská minorita, ale nijak zvlášť se neliší od Romů slovenských. Avšak Olaši se proti slovenským a maďarským Romům striktně vymezují a dohromady jim říkají „*Rumungři*“.⁷⁴

Poslední u koho se zastavíme, jsou *Sintové* (němečtí Romové). V období 2. světové války byli téměř všichni vyvražděni a možná právě proto, do dnešních dní sami sebe Romy nenazývají.⁷⁵

2.2.1. Romové na Slovensku

První zprávy o přítomnosti Romů v Uhrách má na svědomí samotný uherský král Ondřej II. Podle všeho měl Romy potkat na zpáteční cestě z Jeruzaléma a přivést do království. Zde byli považováni za skvělé hudebníky a kováře. Co se týká Slovenska –

---

⁶⁹ Srov. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Hin man ajsi čhaj, so... Romské pohádky*. Praha: Fortuna, 2003, s. 9-11.

⁷⁰ Amari Luma – 1. rómska multumediálna encyklopédia. *Diferenciácia Rómov* [online]. [cit. 30. 8. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://amariluma.blogspot.sk/2011/09/diferenciacia-romov.html/>>

⁷¹ Srov. JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni – neznámí i známí (interdisciplinární pohled)*. Voznice: Leda, 2008, s. 137.

⁷² Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 16.

⁷³ Srov. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Hin man ajsi čhaj, so... Romské pohádky*. Praha: Fortuna, 2003, s. 9, 10.

⁷⁴ Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 16. Srov. DAVIDOVÁ, E.; (kol.). *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010, s. 16, 17.

⁷⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E.; (kol.). *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010, s. 35.

zde se první záznamy objevují okolo roku 1250. Není to však spolehlivý zdroj, a tak první oficiální dataci můžeme uvádět až od 14. století z oblasti Spiše.⁷⁶

V dnešní době na území Slovenska žijí 3 subetnické skupiny: *slovenští a maďarští Romové* a *Olaši* (o nich v předchozích odstavcích). Tyto skupiny mezi sebou zachovávají přísnou endogamii. Vzájemně si přiznávají (či naopak odpírají) důstojnost, a tím i rituální čistotu, která funguje na principu „šlechtické krve“. Pokud někdo ztratí rituální čistotu, je to nezvratný proces, který ho – i celou rodinu (proto se rodiny někdy zřikají takového jedince) – navždy pronásleduje a znamená sociální smrt. Takovou nadřazenost na základě rituální čistoty si například přikládají Olaští Romové.⁷⁷

Pro Slovensko je typické, a to především pro východ země, že se zde nachází velké množství romských osad založených na rodinných klanech. Ty Romové začali vytvářet v období, kdy politiky zemí začaly usilovat o zákaz veškerého kočování. Ještě před pár desetiletími fungovaly osady na principech, které regulovaly kriminalitu (existoval zde tzv. *vajda* – autorita celé osady, která řešila spory) i chudobu. Po té se začaly tyto osady pomalu likvidovat a pomocí asimilační politiky se násilně bourala struktura, ve které tito jedinci žili. To vedlo jen k větší míře dezorientace, ztrátě původních řemesel Romů (čím se zvýšila chudoba obyvatel osad) a k postupnému zanikání jejich kulturních zvyklostí. Různé vládní (ale i nevládní) projekty snaží tyto chyby reflektovat, avšak zda se situace posune k lepšímu, uvidí jen čas.⁷⁸

V poslední době asimilační politika na Slovensku ustupuje od používání označení „romské osady“. V průběhu času tento pojem získal nežádoucí pejorativní nádech, a tak ho postupně nahrazuje termín „romské osídlení“.⁷⁹

2.4 Shrnutí

To, že *jazyk* slouží jako stvrzovací mechanismus *reality každodenního života*, vidíme v případech problému s výrazy *Rom* a *Cikán*. Jak jsme si již řekli – *jazyk*, jedno z *typizačních schémat*, nám dává určitou klasifikaci. Třídí a zařazuje druhé i nás samotné podle toho, jak

---

⁷⁶ Srov. ZEMAN, V. *Vybrané kapitoly z romologie – východiská pre sociálnu prácu*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 39.

⁷⁷ Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 16-19.

⁷⁸ Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 71-82.

⁷⁹ Srov. ŠÍMÍKOVÁ, I; VAŠEČKA I. (a kol). *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2004, s. 171.

se navzájem vnímáme. Proces je to dialektický a probíhá „*tváří v tvář*“. Jakým slovem se tedy *Romové/Cikáni* označují, vyjadřuje jejich sebepojetí (jaký je jejich vztah k *romanipen*; čím se cítí či naopak necítí být). Stejně to funguje v opačném směru – jakým výrazem jsou oslovováni majoritou, značí postoj vnějšího světa k nim. Pokud se někdo chce z takových schémat vymanit a okolí mu to nedovoluje, vzniká problém. Mluvíme tu o jedincích, kteří odmítají přiřazení k takové skupině, ač jsou druhými právě takto viděni. Důvodem je *skupinová sedimentace*, která zafixuje určité parametry, říkající nám kdo je kdo a z těch se pak jen těžko vymaňujeme. Takové hodnoty jsou totiž společensky legitimní, uznávané a než začnou platit jiné – nové, musí se transformace postojů dotknout celé společnosti. A to může chvíli trvat. Vidíme to ve dvou různých názorech na otázku „*kdo je Rom?*“, o kterém píšeme v poslední části kapitoly. Jedna strana vidí odpověď v kultuře, a tedy, že Rom je kulturně měnná záležitost, druhá tvrdí, že mluvíme o vrozených predispozicích. Majoritou je více přijímán druhý názor. Je to podporováno i samotnou *bibliografií a historií*, kde právě takto autoři Romy prezentují. Dokud se takový názor nezmění, pak jedinci neztotožňující se s takovým pojmáním, budou balancovat mezi identitou, která je jim připisována a identitou, se kterou se cítí být vnitřně svázáni.

3. „Romské kulturní prvky“

Existuje mnoho kulturních definic. Například američtí kulturní antropologové *Alfred L. Kroeber* a *Clyde Kluckhohn* v roce 1952 popsali kulturu jako entitu, která „*se skládá z explicitních a implicitních vzorů, osvojených a předávaných prostřednictvím symbolů, odvozených z chování a určujících chování, představující charakteristický výdobytek lidských skupin, včetně jejich ztělesnění v artefaktech. Základní jádro kultury se skládá z tradičních (tedy historicky odvozených a vybraných) idejí a zvláště hodnot, které jsou s nimi svázány. Kulturní systémy můžeme na jedné straně považovat za produkty chování a na straně druhé za podmiňující základy dalšího jednání.*⁸⁰“ Zda takové pojmání kultury můžeme plně uplatnit i na tu romskou, je na zváženu. Jelikož se toto etnikum člení do různých skupin, a to především na základě rodinných linií, tak si i udržují trochu jiné tradice – ovlivněné samotnou velkorodinou i místem, kde žijí. Z těchto důvodů budeme

---

⁸⁰ Carla. Center for advanced research on language acquisition – *What is Culture?* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.carla.umn.edu/culture/definitions.html/>>

raději mluvit o romských kulturních prvcích, se kterými se můžeme setkat, a které se mohou používat při práci v komunitních centrech.

3.1 Charakterické prvky romského myšlení

Než se pustíme do popisu jednotlivých elementů kultury, představme si v krátkosti charakterické prvky romského myšlení. To je, samozřejmě, čímsi specifické. Paradoxně se na tento faktor, při řešení různých „mezi-etnických“ otázek, mnohdy zapomíná. Samozřejmě, nemůžeme jednoduše označovat, jak Romové smýšlejí a z čeho vychází jejich jednání, ale zkusme se alespoň podívat na některé složky, které se v romských rodinných skupinách vyskytují.

Každá společnost je determinovaná svým vlastním žebříčkem hodnot, historií, na které staví, prostředím, kde se vyvíjí (a vyvíjela), výchovou, která ovlivňuje další a další generace. Tyto výčty samozřejmě ovlivňují i charakter romského etnika. Většinou se k němu dodává i nízká sociální úroveň, což sebou nese i nízkou úroveň společenskou, avšak nemusí to být pravidlem. Shrňme-li tyto poznatky do jednoho, pak můžeme říct, že se jedná o generačně přenášené mechanismy, které se v konečném důsledku v romských příbuzenských skupinách prakticky projevují ve formě soudržnosti, tělesné blízkosti, projevech emocí, důrazů na prožívání přítomnosti (a zároveň upořádání budoucnosti). Takové vnímání a prožívání života je zakořeněné v tradicích, hodnotách, ovlivněné prostředím a samotnými předavatelí a nositeli.⁸¹

Charakter romského myšlení bezpochyby ovlivňuje jejich kulturní zvyklosti, stejně jako kultura zpětně ovlivňuje jednotlivé elementy romské „filosofie“. Pokud porovnáme jejich kulturní zvyklosti s těmi našimi, pak zaznamenáme například důraz na rodinnou hierarchii a určité rozdílnosti v celkovém chodu domácnosti. Pomineme-li rozčlenění, které udává rituální ne-čistota, pak i jednotliví členové rodiny mají své určené a z velké části neměnné místo. V dnešní době se tyto rozdíly pomalu začínají smývat. Důvodem je cílený proces integrace mezi majoritní obyvatelstvo. A tak není výjimkou, že u některých romských rodinných klanů, takové mechanismy nahradily „demokratičtější“ způsoby fungování rodiny.

---

⁸¹ Srov. ZEMAN, V. *Vybrané kapitoly z romológie – východiská pre sociálnu prácu*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 99-102.

Slovo *rodina* se do romštiny překládá dvěma termíny – jako „*famelija*“, označující rodinu horizontálním směrem do 3. až 5. generace a jako „*fajta*“, která spíše popisuje rodinu vertikálně, po linii matky i otce.⁸²

V tradiční romské komunitě nenajdeme žádný osobní prostor jedince. Vše je sdíleno, protože i sám jedinec se „sdílí“ pro ostatní členy rodiny (zde nalézáme i důvod absence veřejného či politického života).⁸³

Romské příbuzenské skupiny jsou orientovány na rodinu, a to především ze sociálních důvodů – naučily se spoléhat jen samy na sebe. Velkou důležitost také přikládají svým potomkům. To působí jako logický fakt – spoléháme-li se především na vlastní komunitu, musíme ji udržovat při životě. Málokdy se setkáme s romským párem, který by si nepřál po uzavření manželství děti.⁸⁴

3.2 Romanipen

Romanipen neboli *romskou identitu* jsme sice již zmiňovali. Pozastavme se nad ní ještě o trochu více. Co všechno v sobě zahrnuje? Je to identita, která dává jedincům sounáležitost s romským etnikem a charakterizuje, jak se Romové vnímají a cítí. Také se s ní pojí kulturní charakter společenství (úcta ke starším, respekt a podřazenost rodině apod. – generativně řečeno; se samozřejmostí však počítáme s tím, že ne ve všech případech se o takových aspektech dá mluvit) a vymezení vůči „cizincům“.⁸⁵ Jednou z nejzákladnějších hodnot vyplývajících z takového cítění, je *rituální čistota*, vyplývající ze silných rodinných vazeb. V tradičním pojetí rodin, které se do dnešních dnů v některých částech tohoto etnika ještě zachovalo, se jedinec, který zostudí svým „znečištěním“ své příbuzné, ocitá na rozcestí. Svým činem může přijít – vyloučením z komunity – o své místo v životě (a tedy i o to, kdo je).⁸⁶

Někteří autoři se přou o to, zda můžeme mluvit o jednotném romském cítění. Důvodem jsou rozdílné přístupy Romů k vlastnímu sebeurčení – ten se k romské národnosti hlásí, ten zase ne. Je tu také názor, že společný prvek *romanipen* nalezneme

---

⁸² Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 22-24.

⁸³ Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 22-24.

⁸⁴ Srov. JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. (eds.). *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Plzeň: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 283, 289.

⁸⁵ Srov. JAKOUBEK, M.; (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 245.

⁸⁶ Srov. JAKOUBEK, M.; (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 251.

až v momentě, kdy se soustředíme na jejich pojmání vnějšího světa. Z toho lze soudit, že to, co všechny Romy spojuje a dává jim jejich vlastní identitu, je právě jakýsi pocit, který je uzavírá a odlučuje od ostatních. Avšak – je to jen jeden z faktorů, které mohou romství tvořit.⁸⁷

Co je důležité si uvědomit, že připisované charakteristiky, které Romům dala majoritní společnost, se většinou neshodují s tím, jak se charakterizují sami. Vnější svět se je většinou snažil zařadit podle toho, jaké povolání vykonávali (vykonávají) a jak vizuálně vypadali (vypadají). Jejich vnitřní rozdílnost a členění bylo, a do dneška je, majoritou přehlíženo.⁸⁸ Příkladem nám může být snaha o vytvoření romské politické elity, která by mohla zastupovat a sdružovat všechny Romy. Bohužel – samotní jedinci romského etnika se k takovým pokusům stavějí spíše negativně, neboť se necítí být součástí jedné velké skupiny, nýbrž se ztotožňují se svou rodovou/komunitní identitou.⁸⁹

3.3 Religiozita

Religiozita nebo alespoň nějaké drobné projevy duchovní kultury jsou přítomny ve všech společenstvích. To, jakým způsobem je pojmána, se odráží v celém společenství – ať už v nejrůznějších artefaktech, písemných památkách, písních nebo v rámci rituálů, ale i ve všednodenních činnostech jedinců. Podívejme se tedy na víru u Romů.

Určit k jaké víře inklinují je těžké. Nemůžeme asi s určitostí říct, k jakému vyznání náleží, protože na takovém principu jejich komunita nefunguje. Dá se však konstatovat, že jejich kulturní rituály a jejich běžný život vychází z evropských – křesťanských zvyklostí. Někteří se i ke křesťanství hlásí, avšak většina z nich do kostela nechodí a kromě obřadů – *křest, svatba a pohřeb* – se o praktickou realizaci víry nezajímají.⁹⁰ Marek Jakoubek a Ondřej Poduška dokonce píší, že křesťanství je jen jakási fasáda, za kterou se skrývá magičnost jejich víry.⁹¹ V jejich kultuře najdeme hodně nekřesťanských pověr rituálů;

---

⁸⁷ Na východ. *Identita a paměť romského národa* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.navychod.cz/articles.php?id=87fd6638-dd94-102d-bc3e-00e0814daf34/>>

⁸⁸ Srov. JAKOUBEK, M.; (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 172.

⁸⁹ Srov. JAKOUBEK, M.; (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 191, 194.

⁹⁰ Romské dokumentačné a informačné centrum. *Duchovná kultúra a náboženstvo* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://romadocument.sk/index.php/sk/tradina-kultura/duchovna-kultura-a-naboenstvo.html/>>

⁹¹ Srov. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 97.

například proti uhrnutí⁹² nebo výměně dětí⁹³, také zaznamenané praktiky na zaklínání, věštění, milostné očarovávání, léčitelství nebo nejrůznější pověry spojené s těhotenstvím ženy, narozením dítěte, se smrtí apod.⁹⁴

Jak už jsme výše zmiňovali, nejdůležitějším křesťanským rituálem je v romské komunitě: *křest, svatba a pohřeb*. I však tyto události si Romové přizpůsobili a pojali po svém. Při *křtu* dítě po kmotrovi dostává jméno. Ten má povinnost dítě vést k pobožnosti a dohlížet na něj. Kmotrem se většinou stává blízký příbuzný, kterému rodiče dítěte věří. V některých případech musí kmotra schvalovat i prarodiče dítěte. Pokud se už křest koná a někdo dostane příležitost stát se kmotrem, je to na tolik prestižní záležitost, že se taková nabídka neodmítá.⁹⁵

Otázka týkající se svatby je různorodě zodpověditelná. Některé rodiny pořádají malé skromné svatby, jiné velké a honosné. V tradiční romské kultuře bylo zvykem pořádat velkolepé svatební hostiny. Některé rodinné klany si takové zvyklosti udržely do dnes (zde někdy hraje důležitou roli nejen otázka pouta k tradicím, ale také sociální úroveň rodiny). Na svatbu se pozve široké příbuzenstvo, které se sjíždí z různých částí země. Proto bývá svatba mnohdy odkládána do doby, než se našetří dost peněz. Romové převzali s majoritní společnosti zvyk vyměňování prstenů, i když pro ně samotné to hlubší smysl nemá. V některých případech je praktikován i zvyk přenášení nevěsty přes práh či rozbíjení střepe.⁹⁶

Za nejdůležitější rituál je však považován *pohřeb*. Romové si velice váží rodinných příslušníků – jak těch živých, tak zesnulých. Je tu určitá víra, že se k nim po smrti mohou vracet jako duchové a nechtějí si je tedy rozhněvat. A tak hned po skonu příbuzného začnou s přípravou důstojného pohřbu. Někde se dodnes drží zvyk „stráže“, kdy jednotliví členové rodiny se střídají u mrtvého a stráží ho do doby pohřbu. Při samotném aktu ukládání zesnulého do země, se do rakve vkládají osobní věci nebo předměty, které měl

---

⁹² Více k uhrnutí na: Srov. JAKOUBEK, M.; PODOŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 111-119.

⁹³ Více k výměně nepokřtěných dětí na: Romské dokumentační a informační centrum. *Duchovní kultura a náboženství* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: <http://romadocument.sk/index.php/sk/component/docman/doc_download/17-boh-vetko-vidi-duhovny-svet-romov-na-slovensku.html>

⁹⁴ Více k magickým projevům religiozity Romů na: Srov. LEŠKOVÁ L. *Rómovia a sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011, s. 46-49.

⁹⁵ Srov. JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové: kulturologické etudy* (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 253-262.

⁹⁶ Phil.muni.cz. *Tradice* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.phil.muni.cz/~dopitova/op-romtrad.html>>

dotyčný rád (není výjimkou, že tyto věci bývají hodnotné – prsteny, peníze, hodinky, apod.). Některým je též do rukou a do kapes vloženo pár drobných mincí pro víru, že mrtvý musí na druhé straně zaplatit za poklidný posmrtný život. Na pohřeb a následnou hostinu se finančně skládají všichni příbuzní i lidé, kteří nebožtíka znali.⁹⁷

Abychom nepaušalizovali výrok, že většina romského etnika se nezajímá o praktikování křesťanské víry, musíme ho poupravit. Je to stejné jako u majority – někteří jedinci majority chodí jen na půlnoční mše o Vánocích, po zbytek roku však zůstávají „křesťansky neaktivní“. Převedeme-li to na příslušníky romských komunit, pak se dá říct, že někteří se například účastní křesťanských poutí, které církev pořádá, jiní víru berou spíše jako sporadickou záležitost jejich života.⁹⁸

3.4 Duchovní kultura

Pokud se ptáme, co vše patří do duchovní kultury, musíme konstatovat, že toho není málo. Řadí se tam: *rodinný život, zvyky a tradice* (kam spadá mj. tradiční zaměstnání), *světonázor, jazyk i materiální artefakty kultury*. Duchovní kultura romského etnika je ovlivněna historicko-ekonomickými a společenskými faktory.⁹⁹ Jelikož nám rozsah práce nedovoluje představit si všechny prvky duchovní kultury, pozastavíme se aspoň u: *jazyka, tance a hudby*. Začneme tedy u jazyka.

I přesto, že *romský jazyk* není pevně kodifikovaný a ve své podstatě nemá jednotnou spisovnou formu, kterou by následně mohli všichni dodržovat, nedá se říct, že by se nevyužíval. Naopak. Pro většinu jedinců z romské komunity je velice důležitým prvkem kultury, jenž posiluje *romanipen* i etnickou identitu.¹⁰⁰ Nevyužívá se sice moc v psané podobě, ale v ústní formě bývá nepostradatelným nástrojem. To, že jim druzí nerozumí, je pro ně silným pojátkem vedoucí k utužování vnitřních vztahů komunity. Dává jim to pocit svobody a svobodného vyjadřování.¹⁰¹

V některých rodinách se do dnešních dní vyprávějí různé příběhy, pohádky a hádanky, které se snaží romštinu udržovat pořád aktivní. V některých rodinách tuto funkci

---

⁹⁷ Srov. ZEMAN, V. *Vybrané kapitoly z romológie – východiská pre sociálnu prácu*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 77.

⁹⁸ Srov. BEŠENYEI, P. *Viera v živote Rómov*. Košice: Konferencia biskupov Slovenska: Rada pre pastoráciu Rómov a menšín, 2009, s. 6.

⁹⁹ Srov. ZEMAN, V. *Vybrané kapitoly z romológie – východiská pre sociálnu prácu*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 50.

¹⁰⁰ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Rómovia a sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011, s. 28, 31.

¹⁰¹ Srov. SAMKOVÁ, K. A. *Romská otázka (psychologické důvody sociálního vyloučení Romů)*. Praha: Blinkr, 2011, s. 35.

zastávají způsoby, které bychom mohli nazvat jako „nenucené“, plynoucí s běžným chodem domácnosti, jako vyprávění vtipů či prosté tlachání. Vraťme se však k prvním zmíněným variantám a pozastavme se u hádanek. Romské hádanky mají dlouhou kulturní historii, avšak jsou jen těžko přeložitelné do jiného jazyka, protože bývají plné metafor, které si hrají se sémantikou a romskou gramatikou. Zatímco hádanky mohl v minulosti vyprávět každý, příběhy a pohádky bývaly především doménou mužů.¹⁰² Romské pohádky jsou charakteristické tím, že z nich vždy plyne nějaké ponaučení a nezřídka skončí špatně. Mají jak poznávací charakter, tak socializační, ale také relaxační a integrační. Náměty na pohádky bývají přejaté od jiných národů a jsou uzpůsobeny pro romské posluchače. Motivy, které do nich vypravěči vkládali, korespondují s indickými legendami, ale také se v nich najde inspirace maďarskými příběhy.¹⁰³

Tradiční slovesné umění je v těchto komunitách pořád živé – ať už mluvíme o příbězích, básních nebo písních. Tradují „z úst do úst“. Romské etnikum nemá žádnou písemnou historii a jejich literární díla teprve začínají vznikat. To však neznamená, že by tyto příběhy umíraly společně s jedinci, kteří je vyprávějí. Naopak – všemožné povídání a vypravování je předáváno z generace na generaci, a tím se zachovávají příběhy v oběhu komunit. Příběhy, které se tradují, se mohou místně lišit, protože si je romské rodinné skupiny přizpůsobí k obrazu svému.¹⁰⁴

Romština je však jazyk, který stagnuje a nerozvíjí se tak rychle jako jazyky ostatní. Důvodem takového stavu bylo prvotní oddělení romského etnika od společenství produktivně činného. Pokud se společnost rozvíjí, pak i samotný jazyk se obohacuje o nová slova. Jelikož jedinci romské komunity bývají na okraji, segregovaní od pracovní sféry, pak ani jejich jazyk nemá takovou možnost prohlubovat a vytvářet si nová slova.¹⁰⁵ Na stejný problém poukazují i Ivana Šimíková a Imrich Vašečka. Ve své knize *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace* píše: „kombinací bydlení v izolovaných lokalitách a vyloučením z formálního trhu práce došlo i příslušníků romské komunity k úpadku sociálních, ale například i jazykových

---

¹⁰² Srov. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Hin man ajsi čhaj, so... Romské pohádky*. Praha: Fortuna, 2003, s. 3, 17.

¹⁰³ Srov. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Romské pohádky*. Praha: Odeon, 1973, s. 11-16.

¹⁰⁴ Srov. ZEMAN, V. *Vybrané kapitoly z romologie – východiska pre sociálnu prácu*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 53, 54.

¹⁰⁵ Srov. KOBES, T. *Nastartovali nás jako motorky. Činnost nevládních organizací při řešení romské problematiky na východním Slovensku*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2009, s. 64.

*kompetenci*¹⁰⁶. Nelze jinak, než souhlasit. Pokud jsou jedinci vyloučeni z běžného chodu společnosti, pak jejich jazykové schopnosti nemají jak se rozvíjet, a to zapříčiní stagnaci samotného jazyka.

Co se týká *hudby a tance*, představy o tom, že mají romské kmeny k těmto sférám umění blízko, dokládají již spisy z dob, kdy začaly odcházet z Indie. Pokud se Romové začnou věnovat hudbě, je u nich zajímavá samotná hudební interpretace. Jsou schopní vzít klasickou hudbu a položit jí do romské perspektivy, čímž vzniká netradiční varianta skladby, kterou si následně dokáží získat publikum. U tance se tvrdí, že dokáží dokonale projevovat emoce a tím do něj vkládají velké množství svého temperamentu. Otázkou je, zda se dá takto vyslovená teze plošně postihnout u všech jedinců romského etnika.¹⁰⁷ Co je však zřejmé, že na tanci a hudbě si romské komunity zakládají. Důkazem nám mohou být jejich přísloví, například: „*dobrá píseň očistí srdce*“ nebo „*Hudebník žije podle jiných zásad než buran*“. Také v samotných tezích o sobě samých, se takové vnímání odráží: „*Romská muzika je stejně otevřená a živelná jako samotní Romové - veselá i smutná na plné pecky. Ta opravdovost se pozná a snadno se přenáší, proto si myslím, že má tahle hudba úspěch*“.¹⁰⁸ V neposlední řadě vztah tance s hudbou a romských jedinců vidíme ve filmech, které mají prezentovat jejich kulturní zvyklosti. Takovým důkazem nám může být například snímek *Cinka Panna*.¹⁰⁹

3.5 Kultura bydlení

Jelikož romské příbuzenské skupiny nežijí na jednom konkrétním území, tak ani jejich kultura bydlení nemůže být stejná. Původně si obydlí stavěli tak, aby se přizpůsobilo okolí, kde se chtěli usadit. Mluvíme tu tedy o rodinných klanech, které přestaly kočovat – ať už zákonem, který to zakazoval nebo vlastní volbou. Takto začaly vznikat takzvané „*osady*“. Ty se vytvořily buď z důvodu segregace, nebo byly důsledkem přirozeného

---

¹⁰⁶ ŠÍMÍKOVÁ, I; VAŠEČKA I. (a kol). *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2004, s. 106.

¹⁰⁷ Srov. ZEMAN, V. *Vybrané kapitoly z romologie – východiska pro sociální práci*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 61-62, 65.

¹⁰⁸ Romové - rádio. *Co se říká o romské hudbě* [online]. [cit. 20. 11. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/tisknout/18200/>>

¹⁰⁹ *Cinka Panna* [film]. Režie Dušan RAPOŠ. Slovensko, Maďarsko, Česko, 2008.

procesu. Na stavbu takových osad se využíval materiál, který poskytovalo dané prostředí.¹¹⁰

V období socialismu se začínají romské rodiny cílenou politikou státu přestěhovávat na sídliště. Některé romské rodiny se dokázaly s nově vznikající situací vypořádat a plně se integrovaly. V druhém případě pak nastával problém. V panelových domech se začínali ocitát i tací jedinci, pro které byly moderní vymoženosti naprosto něčím cizím a nebyli schopni tak rychle vstřebávat novou atmosféru života, do které byli vsazeni. Výjimečnou situací se nestával ani fakt, že se v některých rodinách poprvé objevila pračka či sporák. Ke všemu, takové přidělování nových obydlí (a sestěhování osad) nerespektovalo tradiční romskou strukturu. V neposlední řadě se samotní členové romské komunity neuměli přizpůsobit rychlé změně a vytržení z přirozeného prostředí se ocitli nepochopeni mezi majoritním obyvatelstvem. To vše mělo za následek znečištění či ničení bytů.¹¹¹ Začínáme zde mluvit i o „*kultuře chudoby*“. Ta se začíná objevovat ve chvílích, kdy se celá skupina ocitá na hranici únosnosti existenčního přežívání. Je tedy protireakcí a způsobem a návodem, jak přežít, ale zároveň se z něj stává i obranný mechanismus aplikovaný na okolní svět, který nedokáže využít pro získání lepšího sociálního postavení. Nutno podotknout, že takový scénář nebyl vždy podmínkou, nicméně samotný fakt, že k něčemu takovému docházelo, bychom opomíjet neměly.¹¹²

Jak vysokou úroveň má dnešní *romská kultura bydlení*, závisí na individuálních sociálních podmínkách jednotlivých rodin, které vychází z vlastní iniciativy, ale také jsou odrazem majoritní společnosti – jak velkou možnost dává takovým jedincům uchytit se na trhu práce.

3.6 Shrnutí

Člověk si vytváří *sociální řád*, skrze který uchopuje svět. Přibližuje si ho a zosobňuje. Do takového *sociálního řádu* nejenže patří *sociální interakce*, ale také samotná kultura, která mu svět zprostředkovává v jemu přijatelné a pochopitelné formě. Kulturu sdílíme pomocí *jazyka*, ale i *znaků* a *symbolů*. *Jazyk* překračuje hranici minulosti – přítomnosti –

---

¹¹⁰ Romské dokumentačné a informačné centrum. *Bývanie* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://romadocument.sk/index.php/sk/tradina-kultura/byvanie.html>>

¹¹¹ Romské dokumentačné a informačné centrum. *Bývanie* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://romadocument.sk/index.php/sk/tradina-kultura/byvanie.html>>

¹¹² Varianty. *Kultura chudoby* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=20&notion=21>>

budoucnosti. Díky *transcendentnosti* kultury je možné jí předávat a zachovávat (ale i proměňovat). Kulturní prvky se zaznamenávají do *sociální zásoby vědění*, kterou si v průběhu času vytvoří každé společenství. Z ní pak komunita zpětně čerpá a udržuje svoji jedinečnost. Aby však bylo možné si takové věci předávat, musí zde proběhnout *socializace* každého jedince. Pokud je člověk plně včleněn do společnosti a chápe ji, pak jí může dotvářet a proces *transcendence* kultury může pokračovat.

U Romů vidíme, že příběhy, které dotváří a *legitimují* náš svět, nemusí být vždy písemně podložené. Pokud přežívají v jedincích, pak přežívá i *historie* (a tím i společenství). Na druhé straně v dnešní době vidíme, že některé romské komunity svoji *historii*, zvyky a tradice (a někdy i *jazyk*) neznají. Pak u nich dochází k postupnému upadání *romanipen*. Pokud se dokáží asimilovat s majoritou a dokáží si identitu nalézt v jiných hodnotách, je to dobrou transformací. Stává se však, že jednu identitu ztratí a druhou si nedokáží osvojit. Takový jedinec je pak ztracen a svět se mu odcizuje.

4. Komunitní práce

Jedna z metod, která spadá pod záštitný rámec sociální práce, je práce *komunitní*. Neznamená to však, že sociální pracovníci pracují pouze v institucích sociální práce, ale jsou i na místech, kde se zabývají rozvojem komunity, problémem politiky zaměstnanosti či problémy s bydlením jedinců v komunitě. Komunitní práce tedy postihuje jak sektor nestátní, tak státní. Avšak nedá se říct, že by zastupovala jednotný model práce se segregovanými skupinami. Pracuje se s nimi různými způsoby, které jsou odvozené od samotných organizací či institucí (kulturně zaměřená střediska se soustředí více na rozvoj a podporu kultury, kdežto jiná pracoviště mohou mít na starosti sociální situaci, proto svou pozornost obrací na jiná místa).¹¹³ Komunitní práce zahrnuje univerzální metodu práce, což bychom přiblížili jako zájem řešit problémy v oblasti sociálních služeb, zdravotní péče, etnického napětí, problémy vzdělávání ve vyloučených lokalitách aj. Tato metoda je nadefinována zákony, strategiemi od odborníků, které jsou celorepublikově vnímány jako úspěšné a postupem času se tak stala společností *legitimizovanou*. Komunitní práce v sobě však nese i variabilitu – každá situace je jedinečná a je potřeba k ní tak i přistupovat. Zde se uplatňuje kreativita pracovníků i samotných členů komunity, jak se

---

¹¹³ Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 131.

s nastalou situací vypořádají.¹¹⁴ Z takového důvodu – ač nějaké zastřešující manuály, jak postupovat, existují – můžeme říci, že komunitní práce nemá jednotící stanovisko pro práci v komunitách.

Než si představíme samotnou komunitní práci, řekněme si nejdříve, co to je vlastně *komunita*. Tento termín bývá mnohoznačný a vymezení tak není jednoduché. Může být chápána jako „*komunita teritoriální*“, a pak tento pojem zastřešuje jedince, kteří žijí na společném území. To bychom mohli nazvat jako *komplexní* vnímání termínu. Takto například komunitu nadefinoval Mattessich, P. W., Monsey, B. R. a Roy, C., jako skupinu lidí, „*kteří žijí v geograficky definované oblasti a mezi nimiž existují vzájemné sociální vazby (...) a kteří jsou citově vázáni k sobě navzájem a k místu, kde žijí.*¹¹⁵“ Jiné definice upozorňují na její tvárnost, proto jí staví do hranic, které jsou vymezovány ekonomicky, geografickými podmínkami, politicky či sociálně.¹¹⁶ *Komunita* také může skrývat přídatné jméno „*zájmová*“. V takovém případě mluvíme o komunitě lidí, které spojují společné zájmy – ať už stejný etnický původ, postižení apod. Se všemi těmito významy komunitní práce pracuje.¹¹⁷ A setkáváme se i s dalšími výčtovými definicemi, čím komunita je, a čím už není. To, jakým způsobem si vymežíme komunitu, nám předurčuje i naše budoucí stanovisko v práci s ní. Je to konstrukt, do kterého zasazujeme opěrné pilíře, kterými chceme lidem pomáhat. Pokud tyto pilíře jsou nedostatečně propracovány, pak ani komunitní práce nemůže být účinná a kýžená pomoc se nemusí vždy efektivně projevit. Stejný výsledek získáme také v případě, když samotné společenství bude tento termín vnímat jinak než lidé, kteří s ní pracují. Vezmeme-li romskou komunitu, která sama sebe chápe na základě příbuznosti a majoritní pojmání komunity ve státě, kdy je tento pojem naformulován na základě etnicity, může tato disproporce způsobovat nedorozumění. Stejně tak je nedostačující romskou komunitu chápat jako homogenní společenství, kterým není.¹¹⁸

Komunitní práce se soustředí na individuální potřeby – pokouší se získávat existující zdroje na potřebná místa tak, aby efektivně pomáhala na místech, kde je to potřebné. Také

---

¹¹⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 255.

¹¹⁵ NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 253.

¹¹⁶ Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 253.

¹¹⁷ Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 131.

¹¹⁸ Academia.edu. *Základné východiská komunitnej práce s rómskou menšinou*. [online]. [cit. 17. 02. 2015].

Dostupné na:

WWW: <http://www.academia.edu/448239/Z%C3%81KLADN%C3%89_V%C3%9DCHODISK%C3%81_KOMUNITNEJ_PR%C3%81CE_S_R%C3%93MSKOU_MEN_INOU/>

si však v sobě nese lidskou stránku věci, tzn. podněcování solidarity a spolupráce v komunitě a podporu místní změny.¹¹⁹ To, aby sociální pracovníci (společně s celou komunitou) dospěli k pozitivním a úspěšným změnám, napomáhá vznik nových komunitních center, která celé společenství upevňují a dávají jim možnosti rozvoje.¹²⁰

4.1 Práce komunitních center

Práce komunitních center se snaží zaměřit na podporu rozvoje komunity, především se soustředí na oblast kultury a mezilidských vztahů, ale také se snaží o změny v sociální rovině skrze různé státní a lokální programy, do kterých zapojují své klienty.¹²¹ Komunitním centrem se může stát jakýkoliv subjekt, cítící se být právě takovým subjektem, který se zaměřuje na podporu a rozvoj místní komunity. Komunitní centra se nejčastěji nachází pod hlavičkou knihoven či škol, ale také v rámci církevních organizací.¹²²

Klientem komunitního centra se většinou stává jedinec nacházející se v těžké životní situaci. Vymezení obtížného životního stavu člověka, který takovou organizaci vyhledá, je velice důležité, aby pro klienta byla nalezena optimální a úspěšná pomoc.¹²³

V posledních letech můžeme zaznamenat rozvoj a velký boom vzniku nových komunitních center. Činností bývají tyto organizace různorodé, avšak nejčastěji se zaměřují na pomoc sociální. Není divu. Nově vznikající komunitní centra reagují především na společnosti vyloučené jedince, kteří nemají takové sociální zázemí, aby život zdárně zvládali sami. Mezi takové klienty patří i příslušníci romského etnika. Těm je sociální práce speciálně uzpůsobena, zejména v lokalitách, kde romské rodinné skupiny tvoří převážnou většinu.¹²⁴

---

¹¹⁹ Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001, s. 131.

¹²⁰ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Rómovia a sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011, s. 83.

¹²¹ Sociální práce. *Komunitní práce umožňuje aktivní účast na řešení vlastních problémů*. (s. 5) [online]. [cit. 22. 11. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.socialniprace.cz/soubory/2004-3-090221132921.pdf>>

¹²² Srov. NOVÁK, T.; SMÉKALOVÁ E.; LAUERMANN M. *Standardy kvality sociálních služeb v komunitních centrech*. Praha: Nová škola, 2005, s. 9.

¹²³ Srov. NOVÁK, T.; SMÉKALOVÁ E.; LAUERMANN M. *Standardy kvality sociálních služeb v komunitních centrech*. Praha: Nová škola, 2005, s. 20.

¹²⁴ Srov. NOVÁK, T.; SMÉKALOVÁ E.; LAUERMANN M. *Standardy kvality sociálních služeb v komunitních centrech*. Praha: Nová škola, 2005, s. 18.

4.2 Komunitní centra – východní Slovensko

Komunitní centra pracující s romskou minoritou bývají podfinancovaná a setkávají se často s distančním přístupem od „ne-romských“ organizací – aspoň tak se píše o situaci na Slovensku.¹²⁵ Tyto centra však fungují a bývají chápána jako místa prezentace romské kultury – nebo spíše romských kulturních prvků, rozvojem romské identity, ale také je takové místo chápáno jako prostor pro vzdělávání a též jako místo, kde by se měly rozdíly mezi minoritou a majoritou zmenšovat. Co se týká podpory prvků romské kultury – vznik nových komunitních center na ní nemají zase tak zásadní vliv. S větší efektivitou s ní umí pracovat v různých kulturních zařízeních, jako jsou tělocvičny, společenské sály, kulturní domy apod. Pokud však takové budovy ve městě či obci nejsou, potom centrum zastupuje i jejich funkci. Co však s jistotou komunitní centra umožňují, to je právě oné vzdělávání v nejširším slova smyslu.¹²⁶

Centra také fungují jako podpora a rozvoj *romanípen*, tedy romské identity – pokud něco, co bychom mohli nazvat romskou identitou, existuje. Zde je důležité říci, že tento proces – prohlubování identity – by měl primárně vycházet z vnitřní potřeby jedinců, kterých se to bytostně týká. Pokud by takový požadavek vycházel jen s představ politiky dané země, pak by se minul účinkem a zároveň by zůstal nepochopen minoritou.¹²⁷

Na východním Slovensku jsou takováto centra zřizována především pro romskou klientelu. Důvodem je velké množství romských rodinných skupin, které zde pobývají. Představme si tedy některá komunitní střediska blíže.

Jedním z takových míst je středisko *Poštárka* v Bardějově. Vzdělávací centrum je vytvořeno v prostředí salesiánů a funguje již od roku 1987. Svou činnost odvozuje od prvního blahoslaveného Roma v dějinách katolické církve, Zefirína J. Malla-ho, zvaného také „El Pelé“. Pro činnost zdejších komunitních pracovníků je blahoslavený Zefirín symbolem následování víry, především pak významnou vůdčí osobností pro romskou komunitu, která je s ním spojená „kulturním i etnickým svazkem“ – jak sami píší. V roce 1990 se komunitní centrum zapojilo do práce s romskou mládeží a začala se stavět budova, která by byla kvalitním zázemím. V dnešní době zde, vedle místností určené pro volnočasové aktivity, najdeme mateřskou a základní školu, oratorium sv. *Dominika Sávia*, kostel bl. *Zefyrína*, školící středisko *Vysoké školy zdravotníctva a sociálnem práce*

¹²⁵ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Rómovia a sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011, s. 84, 85.

¹²⁶ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Rómovia a sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011, s. 86.

¹²⁷ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Rómovia a sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011, s. 87.

sv. Alžbety, a také pod tuto instituci spadá městský úřad *Bardejov - Komunitná sociálna práca*. Centrum Poštárka se věnuje mimoškolním a volnočasovým aktivitám mládeže, pořádá různá sportovní klání či jiné kulturní události. Věnuje se především dětem a mládeži bez rozdílu etnického původu, víry či sociálního postavení ve společnosti.¹²⁸

Obrázek 1: Komunitní centrum Nálepko

Zdroj: Vlastní

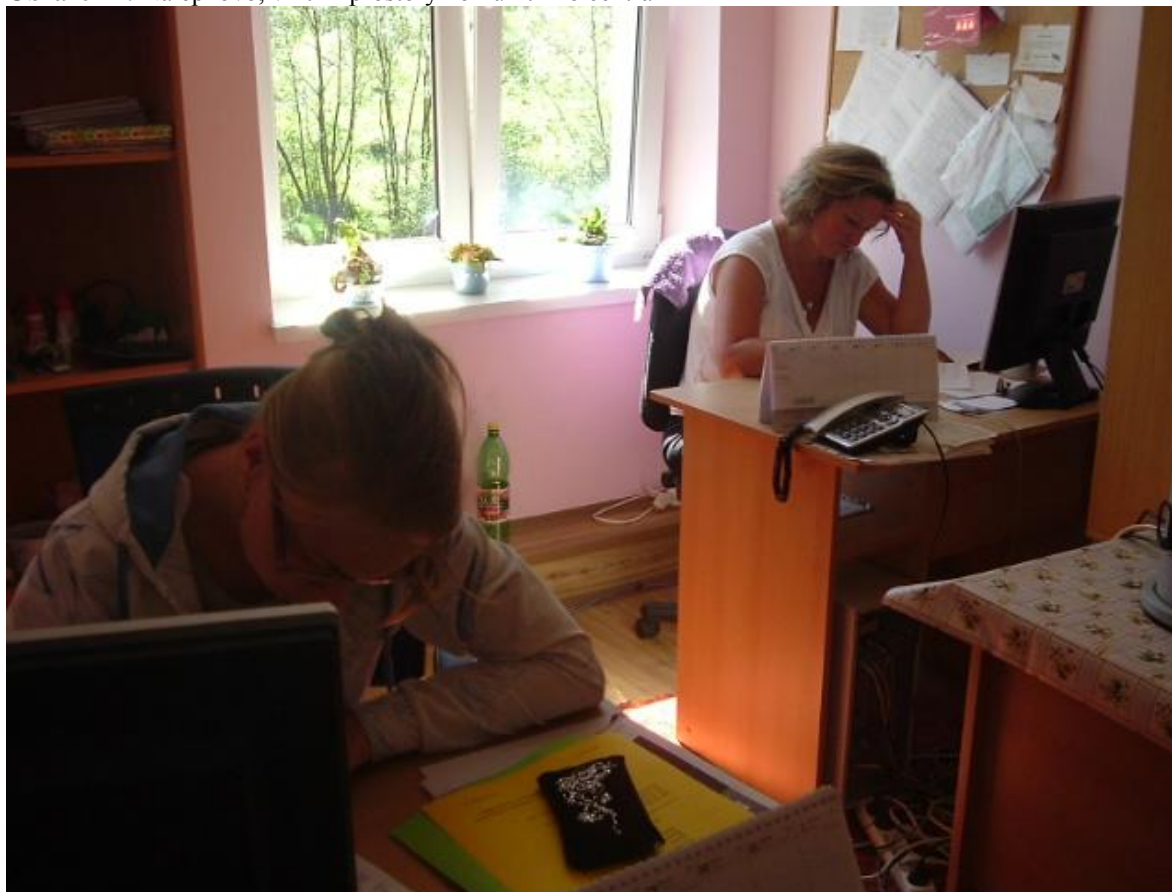
Další takovou lokalitou, kde najdeme komunitní centrum (Mlyn) je obec Nálepko. To se zaměřuje hlavně na klienty, kteří mají sociální problémy a snaží se pro ně najít optimální řešení v těžké životní situaci (faktem je, že v Nálepkově žije vysoké procento romských rodin, které mají nízkou sociální úroveň, a právě především ony se stávají klientelou sociálních pracovníků). Komunitní centrum se zapojuje do různých projektů, pomáhajících v oblastech sociální či komunitní práce a čerpá i z Fondu sociálního rozvoje.

---

¹²⁸ Poštárka – výchovno-vzdelávacie centrum. *Čo je Poštárka?* [online]. [cit. 26.11.2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.sdbpostarka.wbl.sk/>>

Důkazem je například projekt „*Terénna sociálna práca v obci Nálepko III.*“. Ten přináší pro místní obyvatele finanční prostředky, pomáhající jim jejich nelehkou situaci zvládat.¹²⁹

Obrázek 2: Nálepko, vnitřní prostory komunitního centra

Zdroj: Vlastní

Komunitní centrum najdeme i v Košicích na Luníku IX. Toto sídliště – ač tomu vždy tak nebylo – je z valné většiny romské. Postaveno bylo v 70. letech a první nájemníci se sem začali stěhovat v roce 1978. Původní záměr byl vytvořit takové sídliště, kde budou pospolu bydlet policisté, vojáci a romské rodiny. Tím se měla asimilace romských příbuzenských skupin mezi majoritní obyvatelstvo urychlit. Jenže již v letech 1981 – 1989 se zde nacházelo takové velké množství romských rodin, se kterými byly problémy, že se majoritní obyvatelstvo začalo stěhovat jinam. Tyto rodinné klany sem přicházely z likvidovaných osad a nedokázaly se novému prostředí přizpůsobit – společné vlastnictví, a tedy i společná péče, například o trávník před panelovými domy, pro ně bylo naprosto

¹²⁹ Obec Nálepko. *Komunitné centrum Mlyn.* [online]. [cit. 28.11.2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.nalepkovo.sk/io-kcm-obce.html/>>

cizí, tak se postupně prostor stával místem skládky odpadků. V 90. letech zde rapidně stoupl počet neplatičů, a tak město myšlenku Luníku IX přebudovalo. Začalo sem sestěhovávat veškeré neplatiče a občany města, kteří nějakým způsobem narušovali běžný chod na ostatních sídlištích. Bezproblémové rodiny naopak město začalo stěhovat do jiných, klidnějších částí. Dnes se odhaduje, že zde žije okolo 6000 – 8000 osob, hlásící se k romskému etniku.¹³⁰

Obrázek 3: Luník IX

Zdroj: Komunitní centrum Dona Bosca

Na Luníku IX působí salesiánské *komunitní centrum Dona Bosca*, které se snaží o zlepšení již tak těžké sociální situace, a to například tím, že centrum odkoupilo jeden panelový dům na sídlišti, který hodlá nechat zrekonstruovat a později pronajímat pro ty, kteří si chtějí svou životní úroveň zlepšit a jsou ochotni se o nové byty starat. Také se snaží

---

¹³⁰ Česká televize. *Košice bourají romské sídliště. Belgie se bojí imigrační vlny*. [online]. [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/263307-kosice-bouraji-romske-sidliste-belgie-se-boji-imigracni-vlny/>>

o prohlubování kulturního cítění místních a pořádají tak pro ně bohoslužby i aktivity. Ty mají naplnit jejich taneční, hudební či sportovní nálady.¹³¹

Obrázek 4: Luník XI

Zdroj: Komunitní centrum Dona Bosca

Podobné záměry má i *komunitní centrum Stropkov*, které se také nachází v Košicích a jejím zřizovatelem je *Arcidiecézní charita Košice*. Centrum se přímo definuje jako romské a zaměřuje se na celkovou pomoc romské minoritě v otázkách uplatnění na trhu práce, ale i spokojenosti se svým životem. Komunitní centrum pořádá různé kurzy vaření, burzy oděvů, je zde *Klub romské kultury* a středisko poradenství, které řeší právní otázky, pomáhá s hledáním zaměstnání, výchovou dětí apod. Toto romské komunitní centrum je multifunkčním orgánem pomáhající romským rodinám v situacích, které sami nezvládají řešit.¹³² *Arcidiecézní charita Košice* má také na starosti komunitní centrum v *Lipanech*, které funguje na obdobných principech. Obě centra mají svou místní samosprávu, avšak

¹³¹ Saleziáni Don Bosca Košice Luník IX. *Dedičstvo dona Bosca*. [online]. [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.lunik9.sk/romska-misia/>>

¹³² Arcidiecézní charita Košice. *Rómske komunitné centrum*. [online]. [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné na: WWW: <<http://www.charita-ke.sk/index.php/sk/sluzby/socialne-sluzby/ambulantne/item/133-romske-komunitne-centrum/133-romske-komunitne-centrum/>>

snaží se spolupracovat i s příslušnými orgány, aby komunitě centrum poskytlo co nejlepší řešení v problematické životní situaci.¹³³ Snaží se tedy o překlenutí propasti mezi marginalizovanou komunitou a zbytkem společnosti.¹³⁴

Obrázek 5: Luník IX, komunitní centrum Dona Bosca

Zdroj: Komunitní centrum Dona Bosca

Obec Zbudské Dlhé v okrese Humenné, také najdeme komunitní centrum, které místním nabízí svou pomoc. Žije zde 681 obyvatel, ale těsně za hranicí obce se nachází separovaná komunita rómského etnika (454 obyvatel). Zdejší centrum je malého charakteru, pracují v něm dvě zaměstnankyně, jeden terénní pracovník a komunitní konzultant (také mají externí zaměstnance – psychologa, právníka, atd.). Služby, které centrum poskytuje, se týkají sociálního a zdravotního poradenství. Jejich cílové skupiny jsou dlouhodobě nezaměstnaní či ohrožení nezaměstnaností, děti, občané

¹³³ Prohuman. *Komunitné centrá na Slovensku* [online]. [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné na: WWW: <<http://www.prohuman.sk/socialna-praca/komunitne-centra-na-slovensku/>>

¹³⁴ Arcidiecézní charita Košice. *Rómske komunitné centrum*. [online]. [cit. 5. 3. 2015]. Dostupné na: WWW: <<http://www.charita-ke.sk/index.php/sk/sluzby/socialne-sluzby/ambulantne/item/133-romske-komunitne-centrum/133-romske-komunitne-centrum/>>

ze segregovaných a separovaných romských komunit, ale i senioři či osamělí starší lidé.¹³⁵ Zároveň se však snaží i podchycovat romskou kulturu. Vypovídá o tom výzkum, který si centrum nechalo udělat, aby zjistilo, jak dobře se jim daří podchycovat prvky romské kultury, a zda toto podchycení po té hraje roli v re-socializace do majoritního společenství. Co z výzkumu vyčteme, že romská komunita je chápání na základě své etnicity, nikoliv příbuzenských vztahů, i když o romské rodinné hierarchii a rozčlenění na různé skupiny mezi sebou, se v dokumentu píše. Také se dočítáme, že sama zdejší romská komunita (minorita) i „ne-romská“ část obyvatel (majorita) definuje romskou kulturu na základě zpěvu, tance, zvyků, oblečení a řezbářství. Z toho se dá usuzovat, že se zde bude pracovat spíše s pojmem „romská kultura“, nežli „romské kulturní prvky“, tedy, že kultura bude pojmána jako homogenní entita.¹³⁶

Další komunitní centra či instituce zaměřující se na pomoc sociálně slabším na východním Slovensku nalezneme například v obci Rudňany, Spišské Podhradie, Švedlár, Roškovec, Pečovská Nová Ves nebo v obci Prakovce a Veľké Kapušany. Východ Slovenské republiky je více než jiný region země známý tím, že se zde nachází velké procento občanů považujících se za příslušníky minoritního rómského etnika (i když se k němu třebaže oficiálně nehlásí). Také je zde vysoké procento nezaměstnanosti. To jsou hlavní důvody, proč na východním Slovensku vzniká více komunitní center, které se zaměřují především na romské příbuzenské skupiny.¹³⁷ K tomu napomáhá *ETP Slovensko - Centrum pre udržateľný rozvoj*, který pracuje s romskými komunitami na východním Slovensku více než 14 let a provozuje některá komunitní centra v regionu.¹³⁸

Ať se dané komunitní centrum zaměřuje více na pomoc v řešení problémů „občan-úrad“ či se naopak snaží zaměřit na dospívající mládež, jednu věc mají společnou. Instituce se nějakým způsobem snaží podchytit kulturní složku společenství, která by napomohla upevnit a rozvíjet komunitu vevnitř, i co se týká vnější komunikace a porozumění mezi majoritou a minoritou. Většina organizací se ale nesoustředí na rozvoj osobitosti daného

---

¹³⁵ Zbudské Dlhé. *Komunitný plán obce Zbudské Dlhé*. [online]. [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné na: WWW: </www.zbudskedlhe.ocu.sk/dokumenty/plnny%20komunitny%20plan.odt/>

¹³⁶ Zbudské Dlhé. *Komunitné centrum jako nástroj na podporu rómské kultúry: Rómské komunitní centrum Zbudské Dlhé – okres Humenné* [online]. [cit. 7. 3. 2015]. Dostupné na: WWW: </http://www.zbudskedlhe.sk/files/2014-12-30-091349-Komunitne_centrum.pdf/>

¹³⁷ ETP Slovensko. *Komunitné centrá* [online]. [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné na: WWW: </http://www.etp.sk/komunitn%C3%A9-centr%C3%A1/>

¹³⁸ Čas.sk. *ETP Slovensko je jedným z víťazov súťaže o Cenu pre občiansku spoločnosť 2014* [online]. [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné na: WWW: </http://www.cas.sk/clanok/295395/etp-slovensko-je-jednym-z-vitazov-sutaze-o-cenu-pre-obciansku-spolocnost-2014.html/>

společenství, ale spíše na obecné prvky kultury. Můžeme to vidět například v propagačním videu z komunitního centra v Lipanech. Zde pracovníci prezentují centrum jako středisko, které napomáhá znevýhodněným jedincům postavit se na vlastní nohy a uchytit se na trhu práce, a stejně tak jim poskytuje náboženské a kulturní vyžití (ať už mladým či starším lidem), které však vychází ze zvyků majority – učení „klasickým“ návykům předškoláků podle státního vzdělávacího programu, aktivační práce ve formě vyrábění výrobků, které se následně prodávají na trzích, vedení k víře (chystání svateb, pohřbů, křtů, vedení k praktikování víry u nejmenších) aj.¹³⁹ Podobné situace můžeme vidět i v komunitních centrech *Roškovce* a *Pečovská Nová Ves*. První centrum svou činnost zaměřuje na odstraňování sociální propasti mezi obyvateli v obci a na omezení patologických jevů ve společném soužití. K tomu jedincům napomáhá nejen poskytované poradenství, ale také „aktivní využití volného času“. Tedy, snaží se o: „*pomoc pri uplatňovaní práv, oprávnených záujmov, riešení osobných záležitostí a nepriaznivej sociálnej situácie*“¹⁴⁰. A ač je komunitní centrum zapojeno do projektu *Podpora medzi – etnického dialógu a občianskej angažovanosti medzi mládežou na komunitnej úrovni*, ani zde nejsou plně podchycena kulturní specifika dané minority.¹⁴¹ V *Pečovské Nové Vsi* se soustřeďují na podobné aktivity. Najdeme tu ale i činnost folklorního souboru a hudební kapely. To značí o pokusech, přiblížit působení centra jedincům, kterým se instituce věnuje. Zda tato aktivita je dostačující, a plně podporuje kulturní prvky romské kultury, je na zváženu.¹⁴²

Poslední centrum, které si uvedeme, je ve *Spišském Podhradí*. Toto centrum také nabízí klientům poradenství, snaží se je vzdělávat (od nejmenších po dospělé), a také pomáhat zlepšovat úroveň jejich bydlení.¹⁴³ Zároveň má ve svém programu i kulturní rozvoj v komunitě. Takovým důkazem nám může být počín natáčení amatérských filmů, ve kterých účinkuje mládež navštěvující toto komunitní centrum. Tyto krátkometrážní

---

¹³⁹ Slovenská katolícka Charita. *Rómske komunitné centrum Lipany* In: *Youtube* [online]. Zveřejněno 30. 5. 2011 [vid. 2015-10-02]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=z8r9VTmSkz8/>>

¹⁴⁰ People in need. *KC Roškovce* [online]. [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné na: WWW: <http://www.peopleinneed.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=103&Itemid=125&lang=sk/>

¹⁴¹ People in need. *KC Roškovce* [online]. [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné na: WWW: <http://www.peopleinneed.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=103&Itemid=125&lang=sk/>

¹⁴² Spoločnosť komunitných centier. *Pečovská Nová Ves*. [online]. [cit. 17. 2. 2015]. Dostupné na: WWW: <<http://www.spolocnostkc.sk/centers/view/83/>>

¹⁴³ Ropka.sk *Spišské Podhradie nežije v stredoveku*. [online]. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné na: WWW: <<http://www.ropka.sk/download.php?FNAME=1423813467.upl&ANAME=Focus-SpPodhradie.pdf/>>

filmy prezentují nejen danou skupinu lidí, ale mají také vzdělávací charakter. Videá se snaží dospívajícím ukazovat životní směr, který by jim v budoucnu mohl poskytnout stabilitu a sociální, rodinnou a pracovní jistotu (apel na potřebu vzdělání aj.).¹⁴⁴

4.3 Shrnutí

Jak už jsme si řekli, komunitní práce se snaží pracovat s komunitou. Bývá ale velice důležité si správně nadefinovat, s jakým společenstvím chce sociální pracovník pracovat, protože to určuje pozdější zdar nebo naopak neúspěch plánů. U romské komunity by tedy neměl zapomínat na to, že fungují na základě příbuzenských vztahů. Tato realita by měla být brána na zřetel a práce by tomu měla být uzpůsobena. Pokud je takové stanovisko akceptováno, pak se snadněji pracuje na postupném prolnutí reality každodenního života a reality druhořadé, jí podřadné. Když se ale podíváme na práci uvedených komunitních center, je zřejmé, že se zaměřují spíše na aktuální problémy, než na úplné odstranění problémů mezi majoritou a minoritou (zapojováním pozitivních prvků romské kultury do integračního procesu jedinců by se dalo dokázat více).

Komunita vždy sdružuje jedince, kteří si jsou v něčem podobní, nebo je něco spojuje. Zde se uplatňují *typizační schémata*, skrze která dokážeme odhadnout, jestli patříme či nepatříme k té či oné skupině a zda nám komunitní centra mohou pomoci nebo nikoliv.

Práce sociálních pracovníků v komunitních centrech (ale i při terénní práci) je kombinací *reality každodenního života* (realita nadřazená) s realitami, ve kterých žijí místní komunity. Skloubením těchto dvou prvků života, dokážeme docílit zachování jedinečnosti skupiny, zároveň však dokážeme jedince začlenit do širšího společenství, ve kterém se do té doby neorientovali. K tomu komunitní centra využívají i *transcendentní vlastnost každodenní reality*, která je nejvíce obsáhlá ve složkách jako filosofie, náboženských zkušeností či uměleckých zážitků. To je důvodem, proč dávají velkou důležitost kulturnímu vyžití jedinců, sdružujících se okolo institucí, poskytující takové služby. Jak jsme si ale ukázali, v uvedených komunitních centrech je menší důraz kladen na přístup ke kultuře, jako k systému specifických hodnot v daném společenství, spíše je zde upřednostňováno vedení klientů k většinovému pojmání „kulturních pravidel“, což může vést k tomu, že se takto odlišně pojímané reality nepochopí. Taková práce pak

---

¹⁴⁴ Dogdocs. *Ži svoj sen*. In: *Vimeo* [online]. Zveřejněno 17. 02. 2015 [vid. 2015-19-02]. Dostupné na: WWW: <<http://vimeo.com/119754489?from=facebook/>>

nebývá k užitku, ale ke škodě. Příkladem nám může být Luník IX ve svém počátku. Sestěhovávání obyvatel osad do sídlištní části s tím, že se vše vyřeší, vedlo až k tomu, že se z této části Košic stalo jedno z největších ghett ve střední Evropě¹⁴⁵. Zde jasně vidíme nepochopení, které plynulo ze samozřejmého vnímání toho, že se Romové asimilují a začlení do běžného chodu města Košic po té, co dostanou nové byty. Problém byl přitom daleko hlubší. Jak jsme si již výše nastínili, někteří například neznali technické vymoženosti, anebo šlo „pouze“ o to, že byli najednou vytrženi ze známého prostředí, ze své reality a vsazeni do reality, kterou nechápou. Pozdější městská a státní rezignace na takový počín a následné odstěhovávání rodin, které si přáli bydlet jinde, tento problém jen zvýraznil.

Mnoho osob je tedy vyloučeno ze společnosti právě proto, že sociální řád společnosti, ve které žijí, nechápou a je pro ně chaotický a těžko se v něm orientují. Pokud nedokážeme uchopovat řád společenství, ve kterém pobýváme, pak ani neumíme pracovat s *habitulizací*¹⁴⁶, která nám má pomáhat v jednání s druhými lidmi. Tyto cesty se snaží – více či méně – sociální pracovníci obnovovat (pokud neexistují, tak přímo vytvářet). K tomu dopomáhá *jazyk* (který můžeme uzpůsobit k jejich potřebám – aby pochopili, s čím za nimi pracovníci přichází; týkající se především romských příbuzenských skupin, které primárně využívají romského jazyka).

Ač se tato pomoc soustředí na individuální problémy konkrétních jedinců, tak se snaží o podchycení celé skupiny a její nemotivování ke změnám. Pokud takové změny celá skupina přijme, pak zůstanou zakořeněné ve *skupinové paměti* (*skupinové sedimentaci*), ve společných vzpomínkách, které se mohou reálně promítat do společenské změny. Aby k něčemu takovému mohlo dojít, musíme zvolit takový *jazyk*, kterým nám segregovaná skupina porozumí (těžko někomu něco vysvětlíme právními termíny, když mu tyto výrazy nic neříkají). Jelikož je tento vztah dialektický, můžeme předpokládat, že pokud dokážeme ovlivnit *společné úložiště vědění* oné minority, automaticky se taková věc promítne do majoritní společnosti – ať už lepším pochopením samotné skupiny, postojem k ní, změnou politiky apod. Všechny poznatky pak zaznamenáváme do *bibliografie*, tvoříme

---

¹⁴⁵ Dokweb. *Luník IX* [online]. [cit. 15. 1. 2015]. Dostupné na:

WWW: <<http://www.dokweb.net/cs/dokumentarni-sit/vychodoevropske-dokumenty/-lunik-ix-5073/>>

¹⁴⁶ Jak jsme si již na začátku práce řekli: veškerá lidská činnost podléhá habitulizaci, neboli ustálené, opakované činnosti, podle které můžeme jednat i v budoucnosti bez větších problémů. Více nalezneme: Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, kapitola „Rozsah a způsoby institucionalizace“ s. 81-93.

historii, kterou jsme sami vytvořili vlastním jednáním. Tím pak můžeme jednání reflektovat a přizpůsobovat, aby společnost fungovala co nejefektivnějším způsobem pro všechny strany.

5. Kulturní teorie a sociální práce

Na začátku práce jsme si zvolili tyto otázky: „*Existuje jednotná romská kultura?*“, „*Kdo je to Rom?*“ a „*Jak komunitní centra pracují s romskou identitou?*“ Je na čase konfrontovat kulturní teorii se sociální prací, což by nás nakonec mělo dovést až k samotnému zodpovězení výše zmíněných otázek. Protože v této kapitole budeme využívat i výsledky kvalitativního výzkumu, budeme pátrat i po tom, *zda a jakým způsobem komunitní centra pracují s romskou kulturou* (jak jí vnímají) nebo *jestli je práce komunitních center, s tím, jak vnímají romskou minoritu, efektivní*.

5.1 Sociální práce v době minulé a současné

Jako všechno, tak také sociální práce prodělávala (a prodělává) různé vývojové stádia. Začátky sociální práce se datují do druhé poloviny 19. století. V té době se takové práci věnovaly především ženy ze střední či vyšší třídy (bez státní záštity) a pomoc se zaměřovala na chudinu. Její podproud – komunitní práce – se zaměřoval na chyby a nedostatky celé společnosti, ne na negativní odchylky jednotlivce, kterými jedinec nezapadá do mainstreamu.¹⁴⁷

Sociální práce v podobě, jak jí dnes známe, je velice novou oblastí zájmu¹⁴⁸, která se začala vyvíjet s ideou zmenšení pomyslných nůžek mezi těmi, kdo hledají pomoc a těmi, kteří pomoc mohou.¹⁴⁹ Je mnohem více institucionalizovaná než v počátcích (skrze různé vládní i nevládní programy, zákony a doporučení), čímž se radikálně odlišuje od starších dob. Můžeme ji dělit na *praktickou*, na *obor studia (teoretickou)* a jako *vědní disciplínu*.¹⁵⁰ *Praktická*, která nás pro naše účely bude zajímat asi nejvíce, se dále rozděluje podle konkrétních polí zájmů, ke kterým se vztahuje. A tak zde máme sociální práci vztahující se k terapeutické, poradenské, preventivní, rehabilitační či kurativní činnosti,

---

¹⁴⁷ Český západ. *Metodika komunitní práce* [online] s. 10, 11 [cit. 23.2.2015]. Dostupné na: WWW: <http://www.cesky-zapad.cz/files/download/Mit_zivot_ve_snych_rukou2_metodika_final.pdf/>

¹⁴⁸ Granty.vsers. *Sociální práce* [online] s. 5-7 [cit. 18.1.2015]. Dostupné na: WWW: <<http://granty.vsers.cz/dokument/Zaklady%20socialni%20prace.pdf/>>

¹⁴⁹ VAN DER LAAN, G. *Otázky legitimity sociální práce*. Ostrava: Albert Boskovic, 1998, s. 59.

¹⁵⁰ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Úvod do základov sociálnem práce*. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2008, s. 15.

kteřá je nadeřinovaná skupinami klientů s jejich sociálními problémy.¹⁵¹ Tito klienti jsou dále rozčlenění podle dalších a dalších klíčů, jakým mohou být ekonomicko-mocenské zájmy, věk, chování a účast klienta na řešení problému, dále problémové situace či subkultury¹⁵², přičemž se může nacházet ve více polích zájmů, podle toho, jaké všechny pomoci sociální práce potřebuje.¹⁵³

Sociální práci můžeme dělit ještě na *makroúroveň*, také někdy nazývaná *případová* (zaměřující se na konkrétní jeden případ, kterým se zabývá), *střední úroveň* (práce s rodinami, malými skupinami) a na *mikroúroveň* (práce s velkými skupinami, organizacemi, komunitami a činnost vyvíjejících tlak na politickou sféru – pro zlepšování sociální situace v republice).¹⁵⁴

Pracovník v sociálních službách má klientovi poskytovat dostatečnou informovanost o jeho právech a nárocích při poskytování pomoci, o možnosti přímé pomoci ve věci vyjednávání s jinými subjekty¹⁵⁵ či psychologickou podporu při řešení problému, jak se adaptovat na nové podmínky, a také se angažuje v rámci rozvoje a zlepšování sociální politiky¹⁵⁶.

Samotná dnešní komunitní práce je nastavena na pomoc dané komunitě komplexně nebo jedincům v ní žijících – individuálně. Tím se velice liší od jejího počátku, kdy byla zaměřena na problémy celé společnosti. V některých knihách se můžeme dočíst, že ve vztahu k romskému společenství, se zdá být efektivní.¹⁵⁷ V jiných se dočítáme pravý opak. Důvod takového postoje je názor, že se *majorita* a *minorita* neshodnou na stejném výkladu slova *komunita*, přesněji, že tento rozdíl sociálním pracovníkům uniká. Jedinci romského společenství chápou *komunitu* na základě systému příbuzenství¹⁵⁸, kdežto organizace, pocházející od majoritního obyvatelstva, komunitu pojímají na základě etnicity; to vidíme například při uznání romského etnika jakožto národnostní menšiny a

---

¹⁵¹ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Polia sociálnej práce. (Vybrané kapitoly I.)*. Košice: Vydavateľstvo Vienaľa, 2009, s. 5.

¹⁵² Srov. LEŠKOVÁ, L. *Úvod do základov sociálnem práce*. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2008, s. 105.

¹⁵³ Srov. LEŠKOVÁ, L. *Polia sociálnej práce. (Vybrané kapitoly I.)*. Košice: Vydavateľstvo Vienaľa, 2009, s. 5.

¹⁵⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 14.

¹⁵⁵ Srov. MATOUŠEK, O.; KOLÁČKOVÁ, J.; KODYMOVÁ, P. (eds.). *Sociální práce v praxi. Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 15.

¹⁵⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 13, 14.

¹⁵⁷ Srov. NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 49.

¹⁵⁸ Srov. DAVIDOVÁ, E; a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v české a slovenské republice*. Praha: Triton, 2010, s. 52.

přiznání jí „etnické identity“¹⁵⁹. Marek Jakoubek píše, že pojmání romské kultury na základě etnicity není dostatečné, protože námi nadefinované rysy se mění od lokality k lokalitě, a také rok od roku. Upozorňuje, že jedním z hlavních rysů romské kultury je právě umění se přizpůsobovat na vzniklé podmínky (dobové i krajinné), a to především adaptace na prostředí „ne-romské“. Dodává, že ne vždy tato adaptace musí znamenat asimilaci.¹⁶⁰

To ale není jediný argument neefektivnosti sociální pomoci. Tomáš Hirt a Marek Jakoubek píšou o sedmi nedostatcích v České a Slovenské republice, týkající se multikulturního přístupu, a to: *připouštění existence ras, vnímání kultury jako dědičné biologické záležitosti, zaměňování pojmů kultury a kultivace, pojmání nositelů kultury jako její odborníky, zaměňování příslušnosti ke kultuře s deklarací identity a etnické skupiny se společenstvím nositelů jedné kultury*. V neposlední řadě upozorňují na *víru v existenci Romů, jako vymezené skupiny „lidských těl“*.¹⁶¹

Zda komunitní centra (v naší práci – na východním Slovensku) opravdu pracují účelně či naopak, se pokusíme zhodnotit skrze odbornou literaturu i kvalitativní výzkum. Samotný výzkum je ponechán v příloze, zde budeme pouze interpretovat výsledné údaje.

5.2 Komunitní centra a práce s romskou minoritou

Komunitní práce je velice důležitou součástí pomoci lidem v nelehkých životních situacích, stejně jako těm, kteří se nějakým způsobem neumí sami začlenit do majority (důvody mohou být různorodé). Abychom zjistili, jakým způsobem komunitní centra na východním Slovensku s komunitou pracují, rozhodli jsme se učinit průzkum přímo v těchto organizacích. Výsledky byly následně vyhodnoceny. Podrobnější data jsou zařazena do příloh. Zde si uvedeme jen ty skutečnosti, které nám pomohou dopátrat se k odpovědím na výzkumné otázky.

První, a to zásadní dotaz, musí být – *kdo je pro komunitní centra klient?* Samozřejmě, již jsme si řekli, že tyto komunitní centra pracují převážně s romskou minoritou. Proto naši otázku upřesníme – *kdo je pro ně Rom?* Z pořízených rozhovorů

---

¹⁵⁹ Srov. JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni – neznámí i známí (interdisciplinární pohled)*. Voznice: Leda, 2008, s. 205. Také: Srov. ŠÍMÍKOVÁ, I; VAŠEČKA I. (a kol). *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2004, s. 21-22, 149-150.

¹⁶⁰ Srov. JAKOUBEK, M.; (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 23.

¹⁶¹ Srov. HIRT, T.; JAKOUBEK, M., (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identity: Antropologická perspektiva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 233, 234.

vyplývá, že velkou roli sehrávají antropologické rysy (tmavší pleť, černé husté vlasy, tmavé oči, výrazné obočí, menší postava), ale také respondenti odpověděli, že Romové chodí jednodušeji oblečení a někdy mívají i oděv zanedbaný. Stejně tak pracovníci komunitních center se spíše přiklánějí k tomu, že Romové oplývají nadáním (tedy vrozeným darem) pro tanec a hudbu. Taková zjištění nahrávají názoru, že *Romem se člověk nestává, ale rodí*. Vylučuje to totiž možnost, stát se Romem v takových situacích, kdy se jedinec bez výše zmíněných atributů přivdává/přižení do komunity a časem přijme za své romské kulturní zvyky. I kdyby se po čase začal cítit jako příslušník tohoto etnika, nikdy by doopravdy Romem nebyl.

Ve výzkumu jsme také velkou část věnovali pátrání po romské identitě (romství, romanipen) a vnímání označení „*Rom/Cikán (slovensky Cigán)*“. Z otázek, týkajících se označení „*Rom/Cikán*“, nám vyplynulo, že romská minorita výraz „*Cikán*“ vnímá od majority jako hanlivé a urážlivé. Jeden z respondentů (konkrétně z Luníku IX) uvádí důvod tohoto tvrzení: „*Presné historické pozadie označenia Róm – Cigán, nepoznám. Viem, že vo viacerých krajinách sa používa bežne slovo Cigán, ale u nás má hanlivý význam – Cigán – klamár, zlodej. Na Luníku sú Rómovia stotožnení so slovom – označením Róm.*“ Podobnou odpověď jsme dostali i v komunitním centru Roškovce: „*Róm je príslušník rómskej menšiny a cigán evokuje hanlivé označenie niekoho, kto klame. Rómovia vnímajú rozdiel medzi označením Cigán a Róm*“. Ale i v jiných komunitních centrech jsme zaznamenali obdobné odpovědi. Označení „*Cikán*“ od majority romská komunita nepřijímá s potěšením, avšak starší generace takové pojmenování pro sebe samu používá běžně. Co se týká oficiálního označení „*Rom*“ – k tomu se, podle komunitních pracovníků, staví různě. Výsledky nám neprokázaly negativní vnímání tohoto pojmu. Spíše se dá říct, že jim takové označování nevadí, avšak neprokázali jsme, že by se s tím plošně ztotožňovali (aspoň ne podle pracovníků komunitních center). Jedna respondentka uvedla romskou příslušnost, čímž je její stanovisko (jakožto stanovisko komunitního pracovníka, a zároveň příslušníka romské komunity) zajímavé. K otázce po romské identitě a označení „*Rom/Cikán*“ se vyjádřila: „*V prvom rade sú Rómovia ľudia, ja osobne sa necítim, žeby som bola iná. Ale som hrdá na to, že som Rómka, i keď mi to často spôsobuje problémy, pohrdanie od ľudí. Róm je moderné označenie. Cigán je označenie, ktoré sa používalo v minulosti a ani sa veľmi teraz už nepoužíva. Používajú ho len tí, ktorí chcú Rómov uraziť*“

slovom Cigán. Niektorí nevidia rozdiel medzi označením Róm - Cigán, ale sú výnimky, ktorým to vadí.“

Dalším zajímavým faktem, který nám z výzkumu vyplývá, je skutečnost, že se romská minorita oficiálně jen málokdy hlásí k romské příslušnosti (při sčítání lidu), avšak ve své komunitě je na svůj původ hrdá.

Pokud budeme hledat odpověď na otázku, zda podle pracovníků komunitních center na východě Slovenska *existuje jednotná romská kultura*, pak musíme konstatovat, že výsledky jsou skeptické. Někteří respondenti uváděli, že rozhodně a jediné ano, jiní však odpověděli negativně. Co je však zarážející, je fakt, že komunitní práce, jakožto institucionalizovaná složka sociální práce, nemá mezi svými zaměstnanci jednotný názor na to, zda můžeme mluvit o jednotné romské kultuře. Naše práce – podle dosavadního pátrání – se spíše kloní k názoru, že není. Avšak z výsledků výzkumu nedokážeme plně odpovědět na otázku, jak vnímají komunitní centra tuto skutečnost. Takové nejasné závěry jsou podpořeny i charakteristikami a zaměřením komunitních center, které jsme si uváděli v kapitole o komunitních centrech. Zde jsme se přesvědčili o tom, že se tyto centra více soustředí na „obecné prvky“ kultury (jedná se však spíše o kulturní vyžití), které jsou stejné pro majoritu i minoritu, než na rozvoj romských kulturních prvků. Tedy, spíše to vypadá tak, že se komunitní centra snaží skrze kulturní vyžití tyto jedince odpoutat od patologických jevů (drogy, krádeže aj.), než aby se přímo snažily cíleně s kulturou pracovat a rozvíjet ji (jelikož výsledky výzkumu jsou nejednoznačné a i v kapitole o komunitních centrech jsme připustili, že některá centra se snaží tyto prvky podchycovat, musíme mít na vědomí, že tento výsledek je relativní). Zároveň však vidíme, že tyto organizace dávají velký důraz na duchovní prožitek skrze víru a rituály s ní spojené. To je podpořeno možná i tím, že některá z nich jsou přímo vázaná na církve, a tak svou pomoc implementují skrze víru.

Na čem se však všechna dotazovaná komunitní centra shodnou, je otázka *klient - jazyk a klient - rodinné vztahy*. Z výzkumu vychází, že je pro ně romský jazyk velice důležitý a jeho mluvenou verzi plně ovládají. Písemné vyjadřování romštiny zaostává. Důvodem je nevyužívání v praxi. Romská rodina je podle respondentů mnohočetná, starostlivost o domácnost mají v rukou ženy, hlavou rodiny bývá muž a je pro ně specifické, že žijí „ze dne na den“ (avšak uchovávají si „specifickou úctu k životu“).

Romskou rodinu také charakterizuje soudržnost, což zdůvodňuje jejich žití ve velkorodinách.

K otázkám týkající se *práce* respondenti odpovídali, že pro jejich klienty je práce důležitá, nutná, ale jsou známi svou nestálostí u jednoho druhu zaměstnání: „*Stálosť práce nie je pre väčšinu vlastné; z pohľadu majority je to skôr prežívanie zo dňa na deň*“. Někteří poznamenávali, že jim více vyhovuje pracovat v otevřeném prostoru, než (například) v nějaké uzavřené výrobní hale. Z výzkumu také vyplývá, že ač je práce pro ně důležitá, z finančního hlediska klientům komunitních center stačí sociální dávky: „*Mať stále prácu je teraz dôležité, najmä kvôli tomu, že teraz dostanú vyššiu dávku*“.

Poslední kategorií ve výzkumu byla „*Prezentace kultury a rozvoj národní identity v komunitním centru*“. Zde jsme se ptali na dvě podotázky, a to: „*Jakým způsobem zajišťuje komunitní centrum prezentaci romské kultury?*“ a „*Mají zájem klienti komunitních center o rozvoj kultury - pokud ano, jakým způsobem?*“ Dotazovaní se shodovali u tance a hudby jako kulturních prvků, které romská minorita preferuje. Zároveň dodávali, že se na tyto části romské kultury zaměřují a pokoušejí se přes různé aktivity a veřejná vystoupení sbližovat svět komunity se světem okolním. V některých případech se respondenti opírali i o argumenty, že jejich klienti jsou velice temperamentní, mají přirozený talent a v tanci a hudbě vidí smysl života. Tím se dá obsírněji odpovědět na práci komunitních center ve spojitosti s romskou kulturou. Vypadá to tak, že pokud již tyto střediska s romskou kulturou pracují, pak se zaměřují na hudbu a tanec, ale další kulturní prvky jsou opomíjené.

Tyto všechny poznatky souvisí s tím, jak romskou komunitu tyto střediska vnímají – jestli na základě etnické příslušnosti či příbuzenských skupin. Odpověď nenalezneme jen v samotném výzkumu, ale také z oficiálních stránek komunitních center nebo z online dokumentů, které tyto pracoviště vydávají. Podívejme se tedy na každé centrum zvlášť.

Pokud se podíváme na Poštárku v Bardějově, pak už ze samotného nadefinování, že pokračují v odkazu svatořečeného Zeferína, který má být především velkým vzorem pro romskou komunitu, která je s ním kulturně a etnicky spojená, vyplývá, že zde se budou přiklánět k první variantě.

Na Luníku IX pak vidíme, že ač historie vypráví příběh sestěhovávání různých romských příbuzenských skupin, opětovně se zde setkáváme spíše v plošné pomoci (ve smyslu nerozlišování té či oné skupiny) minoritní skupině. Podobné to je i

v komunitním centru Stropkov a v Lipanech. V Lipanech se zase více soustředí na odbourávání propasti mezi majoritou a romskou minoritou a píše, že právě tyto dvě skupiny by měli dojít ke sblížení. Z toho nám obětovně vyplývá přístup etnického pojmání romské komunity, jak se nadefinován v různých vládních či nevládních programech, které mají zajistit zlepšení situace v těchto lokalitách. Komunitní pracoviště Stropkov na tom je obdobně. Toto centrum dokonce nese status romské komunitní centrum, avšak jeho zaměření se týká spíše podchycení patologických jevů pomocí kulturního vyžití klientů. Také pomáhá zvýšit procento uplatnění těchto lidí na trhu práce.

Podobné situace panuje i ve Spišském podhradí, Nálepkově či Pečovské Nové Vsi. Důvodem může být velkých problémů mezi dialogem minority s majoritou (majority s minoritou, chceme-li). Tak může docházet k situaci, kdy příbuzenských systém, který panuje u romských skupin, dává do pozadí.

Ve Zbudské Dlhé vidíme – jako v jediném představovaném komunitním centru na východním Slovensku – pokus podchycování romské kultury. Toto středisko si nechalo vypracovat výzkum, který pátrá po otázce romské kultury a její využívání v práci komunitních pracovníků. I zde však vidíme, že romská minorita je chápána jako jednotné etnikum. Bylo by zajímavé zde provádět výzkum, abychom se dopátrali bližších detailů. Bohužel jsme se na toto centrum nezaměřili.

5.3 Shrnutí: realita v komunitních centrech a kulturní teorie

Sociální práce ve svých počátcích nebyla *institucionalizovaná*. Je to pochopitelné. Vše, co vzniká, je nejdřív revoluční a nové. Až po čase – pokud společnost tyto novotiny úplně nezavrhne - se přidává do běžného chodu společnosti, stává se *legitimizovanou* složkou společnosti. V dnešní době je sociální práce, potažmo komunitní práce, definovaná skrze různé *institute*, které vydávají nespočet strategií v dokumentech jak pracovat s klienty v nouzi. Pokud však vidíme, že dochází k rozdílnému chápání pojmů, může docházet k neefektivní pomoci. *Jazyk* je právě prostředek pro chápání našeho logického světa, naší reality. Když majorita pracuje s pojmem komunita na bázi etnické příslušnosti a romská komunita se chápe na základě příbuzenských vztahů, pak dochází ke střetům dvou realit, které se ale nechápu.

Stejnou neshodu vidíme i v homogenizaci Romů. Pokud se podíváme na výsledek výzkumu, je patrné, že pracovníci komunitních center nepracují s realitou, že se Romové

rozdělují do různých skupin. To vidíme z toho, co nenapsali, a zároveň z dokumentů, představující komunitní přístup v daných střediscích. Nikde jsme nezaznamenali zmínku o tom, že je potřeba rozlišovat tu a tu příbuzenskou skupinu (i když se s takovými informací v literatuře či jiných zdrojích hojně pracuje). Možná, že tyto nuance respondenti vnímají „*tváří v tvář*“ při práci, ale nepřikládají jim takovou důležitost, aby to brali v potaz. Možné je, že *typizační schémata v každodenním životě* majority v sobě nesou *typizaci* „*Romové jsou všichni stejní*“ a jen těžko se takové stanovisko mění (to jsme si ostatně uváděli na začátku práce – *typizační schémata* jsou ve společnosti zafixovaná, vymezují kategorie: my-oni, oni-my). Ač nám je třeba druhá skutečnost již dlouho známá, aktivně se s ní nezačne pracovat do té doby, než se stane nějakým způsobem v řádu společnosti přijímaná za fakt. Pokud ale neuchopíme vnitřní strukturu společenství správně, jak s ním můžeme pracovat ku prospěchu?

Stejně je to i u pojmu „*Rom/Cikán*“. Říkali jsme si, že skrze jazyk můžeme upozorňovat na vedlejší reality. Vztah minority s majoritou je proces setkávání dvou realit. Používání různých označení pak ukazuje, jak se k dané realitě stavíme. Je sice zákonem dané používat pojem „*Rom*“ jako oficiální označení, avšak v běžné mluvě majorita tak či tak používá „*Cikán*“ („*Cigán*“). Z výzkumu vyplývá, že takové označení vnímají od majority jako urážlivé. To přímo navazuje na otázku, kdo je pro pracovníky komunitních center Rom. Ten je nadefinován podle antropologických znaků i způsobu, jakým žije. Je to jakési předurčení – *ten Rom je a ten není*. Takový názor jim nemůžeme mít za zlý, protože majoritní společnost se stejným nadefinováním „*obrazu Roma*“ pracuje. Zafixované typizační schéma, je uchováno ve společném uložení vědění, se kterým se automaticky pracuje. Dokud se takový názor netransformuje, což může trvat dlouhou dobu, vnímání romské minority se nezmění.

K pozastavení je i skutečnost, že ač se tyto organizace snaží klientům vyjít vstříc a snaží se pořádat různé kulturní aktivity, s romskou kulturou/kulturními prvky cíleně nepracují. Z odpovědí vyplývá, že kulturní vyžití je buď organizováno tak, jak ho chápe majorita (šití na stroji, náboženské poutě aj.) nebo se omezují na podporu tance, hudby a někdy i víry. Jak jsme si již uváděli – *realita každodennosti je transcendentní*. Pokud je podporována jen její část, pak je pochopitelné, že zbytek se může vytrácet a zapomínat. Možná proto se pořádají romské hudební a taneční festivaly, avšak ostatní zvyky a tradice

jsou spíše v pozadí a mnohdy ani sami příslušníci romské komunity o další kulturní prvky nejeví zájem.

6. Závěr

Hodnoťme tedy nyní celkovou bilanci bakalářské práce.

Na začátku jsme si vymezili mřížku, ve které se pohybujeme celou prací. Tou mřížkou byla *sociální konstrukce reality*. Tato teorie kultury vychází z předpokladu, že žijeme ve světě vytvářeném skrze sociální interakci lidí. Přes tyto vzájemné dialektické reakce si utváříme svět, ve kterém fungujeme. Jenže tyto procesy by nemohly fungovat bez *jazyka*, kterým se – spíše než mohou – musejí šířit. Skrze *jazyk* kategorizujeme *události* i *osoby* kolem nás stejně, jako to dělají oni sami. Jazykem vytváříme i udržujeme objektivní realitu (*reality každodenního života*), ale také reality jí podřadné, individuální identity konkrétních společenství.¹⁶² Vykonstruovaná mřížka chápání světa je závislá na *čase* a *prostoru*. To jí dělá jedinečnou, ale také měnnou a relativní.¹⁶³ Stejně jako tuto mřížku reality lidé vytvářejí, jen oni sami jí po té mohou proměňovat či dokonce úplně změnit. A proto to, co se zdá být v jednom *časoprostoru* jako společenská norma, se ve druhém může jevit jako něco nepřijatelného a zakázaného.¹⁶⁴ Peter L. Berger a Thomas Luckmann, zastánci konstrukce reality, poukazují na to, že ač je lidská osobnost nějakým způsobem předurčena od svého narození, to, jakým způsobem bude svou identitu prožívat, se formuje až v kulturním kontextu.¹⁶⁵ Vidíme zde dialogičnost nejen mezi ovlivňováním *my a oni*, ale také mezi *my a naše konstruovaná realita*.

Práce v komunitních centrech by na takové nahlížení na svět měla pamatovat. Zde se totiž střetávají dvě odlišné *reality*, které – pokud se nepochopí – nemůžou najít ani společné východisko.

Záměrem práce bylo nalezení odpovědi v roli, kterou sehrává kultura při integraci Romů na východním Slovensku do majoritní společnosti. Naše zkoumání se zaměřilo na komunitní centra nacházející se v tomto regionu. K tématu jsme si stanovili tyto výzkumné otázky:

1. Existuje jednotná romská kultura?

---

¹⁶² Prospects: *An Annual of American Cultural Studies. The Social Construction of Reality: Implications for Future Directions in American Studies* (R. Gordon Kelly) [online]. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na: <<http://xroads.virginia.edu/~DRBR2/kelly.pdf>>

¹⁶³ Srov. MATOUŠEK O. (a kol.) *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 27.

¹⁶⁴ Meta Pancakes. Berger, P. L.; Luckmann, T. *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. 1967 [online]. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na: <<http://metapancakes.com/?p=355/>>

¹⁶⁵ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 54.

2. Kdo je pro pracovníky komunitních center Rom?
3. Jak komunitní centra pracují s romskou identitou?

a k výzkumným otázkám jsme si po té zvolily hypotézy:

1. jednotná romská kultura neexistuje, i když majoritní společnost s takovým pojmem pracuje,
2. komunitní centra na východním Slovensku pracují s „obrazem Roma“ jako s něčím vrozeným, neměnným (tedy, že bytí Romem je vrozená věc),
3. Romové jsou v rámci integrace vnímáni jako homogenní společnost.

Podívejme se teď na to, k čemu jsme dospěli.

Z výzkumu nám vyplynulo, že „*obraz Roma*“ je pracovníky komunitních center chápán především podle vrozených, jasně definovaných jevů, kam můžeme řadit antropologické rysy stejně jako nadání pro hudbu a tanec, větší míru empatie a soudržnosti v rodině. To se přiklání k názoru, že *romství je vrozené*, ne konstruované a můžeme výsledek zařadit k názorům vedle Mileny Hübschmannové, Miroslava Dědiče, Kláry Samkové, Tatjany Šiškové či Viliama Zemana. Je to oponující stanovisko Marka Jakoubka a Tomáše Hirta, stejně jako Petera Bergera a Thomase Luckmann. Tím si ostatně i potvrzujeme naši hypotézu, že komunitní práce na východním Slovensku si zakládá na práci s romstvím jako něčím vrozeným a neměnným. Berger a Luckmann stejně jako další autoři nepopírají předurčující fakta, se kterými se nedá hnout. Avšak pokud budeme zastávat názor, že „Romem se rodiš, Romem zůstáváš“, pak není možné v komunitních centrech provádět jakousi „re-socializaci“, tedy nadstavbu socializace, která by mohla dvě reality spojit a proměnit v jednu komplementární a kompatibilní – z jedné i druhé strany.

Další otázka se pak týkala *romské kultury/romských kulturních prvků*. Tady docházíme ve výzkumu k různorodým odpovědím, které nám nedávají jasnou zprávu o tom, jak je romská kultura pojímána. Z našeho zjištění – teoretického bádání – se přikláníme k tomu, že jednotná *romská kultura neexistuje* a do určité míry to i výzkumem můžeme potvrdit. Pokud se totiž podíváme na práci komunitních center a vezmeme si k ruce zodpovězené otázky respondentů, vyjde nám, že kulturu řeší jen jako povrchovou a doplňkovou součást aktivit, které by odrazovaly jejich klienty propadat patologickým jevům (krádežím, alkoholu aj.) Pokud se již zaměřují na nějaké romské kulturní prvky, pak na tanec a hudbu. To vyplývá z jejich názoru, že právě pro takové elementy má romská majorita cit a talent.

Poslední hypotézou – *jsou Romové vnímáni jako homogenní společnost?* - pak zodpovíme paradoxně z toho, co nám respondenti neřekli. Odpověď je skrytá v každé otázce a to proto, že jsme se různými způsoby ptali na vnímání romského etnika, ať už po stránce jejich duchovního života, co ho charakterizuje, jak se odlišuje apod. V žádném rozhovoru však nezazněla odpověď naznačující, že se romské příbuzenské skupiny různě rozdělují. Z toho usuzujeme, že komunitní centra – byť si myslíme, že přišly do styku s literaturou (stejně jako my v této práci), která říká, že Romové jsou heterogenním společenstvím – s romskou minoritou pracují jako s jednou velkou skupinou jedinců.

Sociální konstrukce reality nám dává možnost uvažovat o realitě jako o konstrukci, kterou si sami vytváříme, přeměňujeme i ničíme. Peter L. Berger a Thomas Luckmann odmítají řád společnosti (potažmo řád kultury) chápat jako neměnný systém. Spíš se tuto skutečnost snaží definovat jako mřížku, která se proměňuje, vytváří a vrství, a tím se upevňuje a postupně institucionalizuje řád ve společnosti.¹⁶⁶ Pokud budeme při střetu různých realit využívat toto východisko, možná, že se nám lépe bude pracovat s různými „pod-realitami“, které se nám do dnešních dnů tak těžko uchopovaly.

6.1 Transkulturní reflexe

Jakožto práce psaná pod záštitou oboru *Transkulturní komunikace* by bylo hříchem toto téma neukotvit do *transkulturní perspektivy*. Přístupme tedy k poslednímu bodu naší práce.

V dnešní době se stále více a více setkáváme s různými kulturními systémy. Některé jsou nám více, jiné méně podobné. Nemusí to nutně znamenat vliv globalismu (i když v posledních letech je právě globalismu důvodem setkávání jiných kultur). Naše téma, *Role kultury při integraci Romů do majoritní společnosti*, nám může být dostačujícím důkazem. Jak jsme si v první polovině práce ukázali, romské příbuzenské skupiny pobývají v Evropě již pár století. I přesto nemůžeme říct, že dochází k *dialogu* majority s touto minoritou, který by efektivně řešil problémy vniklé při střetu dvou odlišných pojetí realit.

Transkulturní přístup se snaží předcházet mezi-kulturním konfliktům, neshodám, diskriminaci. Také se snaží o překonávání stereotypů, které mohou být tíživým problémem

---

¹⁶⁶ Prospects: *An Annual of American Cultural Studies. The Social Construction of Reality: Implications for Future Directions in Americal Studies* (R. Gordon Kelly) [online]. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na: <<http://xroads.virginia.edu/~DRBR2/kelly.pdf>>

na cestě domluvit se.¹⁶⁷ Na cestě k domluvě či pochopení, musí být rovnocenný *dialog* všech zúčastněných stran. *Transkulturní přístup* si staví na *dialogu navzdory* kultuře; komunikace, která dokáže mezi lidmi probíhat i přes kulturní rozdíly.¹⁶⁸ Takovým pokusem nám může být i dialog mezi romskou minoritou a sociálními pracovníky, zástupci – především – majoritního obyvatelstva. Pokud nejsou komunitní pracovníci zástupci majority, pak ale strategie takový status mají. Tyto pomocné dokumenty vydávané na pomoc v sociální tísní, obsahují klíče, podle kterých se mají zaměstnanci komunitních center ke klientům chovat, a jak jim mají pomáhat. Jsou však psány přístupem blízkým majoritě, nikoliv majoritě, což je do určité míry pochopitelné – majorita (zástupci většinové společnosti) řeší neshody a problémové situace s menšinami ve státu. Pokud však se řešení neocitá v reflektovaném dialogu všech stran, pak nemusí být úspěšný.

Transkulturní přístup je postaven na *kulturním relativismu*. Ten je opakem universalismu a homogenizace.¹⁶⁹ Uvědomuje si, že kultury nejsou uzavřené systémy, ale měnící se, hybridní entity, vytvořené člověkem. Tím říká, že kulturní systémy člověk tvoří díky prostupování a setkávání s jinými kulturními schémata. Proměňuje je, ale i ničí. Kulturní prvky se předávají stejně, jako mohou být ztraceny a časem zaniknou. A vše má na svědomí člověk. Pokud se prvky nepředávají, tak zanikají nebo v daném společenství vůbec nevniknou. To vidíme například u romských skupin. Pro nás, jakožto pro majoritu – ať už českou či slovenskou – je běžné, že používáme svůj jazyk v psané i mluvené formě. V romských komunitách se setkáváme s aktivním využíváním mluveného slova, ale psaná podoba romštiny tu není tolik zastoupena. Ta se vyučuje ve školách (to však bylo zavedeno opět majoritou)¹⁷⁰, ale v praktickém životě jedinců romských komunit nemá žádný větší význam. Tyto ne-vzniklé prvky v daném společenství by měly být respektovány. Naše snaha vytvoření romské politické sféry – jak jsme si již říkali výše v práci – nemůže být efektivní, když si uvědomíme, že tato společenství fungují na základě příbuznosti. Proto, ač se zdá, že romské politické elity mluví hlasem Romů, promlouvají pouze za tu svou komunitu. Takový dialog potom nikdy nemůže být úspěšným.

---

¹⁶⁷ Srov. BURDA, F. *Hledání transkulturality, nebo hledání člověka?*. In *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 12.

¹⁶⁸ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Z. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 23.

¹⁶⁹ Srov. BURDA, F. *Hledání transkulturality, nebo hledání člověka?*. In *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 40.

¹⁷⁰ Romové v České republice. *Na Slovensku udělena první osvědčení učitelům romského jazyka* [online]. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné na: WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/20428/>>

Transkulturní přístup je postoj, který předpokládá, že se na druhé kultury nebudeme dívat skrze naši kulturní mřížku, kterou pojmáme jako správnou a platnou, ale dokážeme uznat stejnou platnost a osobitost i jiným kulturám, stejně jako jejím nositelům.¹⁷¹ Opětovně se zde setkáváme i s dialogickým pojetím „*My a oni*“, „*Ty a já*“. Pokud chceme využívat *kulturního relativismu*, pak musíme přiznávat stejnou důstojnost, jakou přiznáváme sami sobě, i druhým. To nás všechny postaví do vztahové dimenze, která si zakládá na pojetí člověka jako důstojné *osoby*. Navíc nám umožňuje (skrze to odlišné mezi námi) poznávat sami sebe a naopak. Až v takové fázi jsme schopni vést rovnocenný dialog *navzdory* kulturám.

V komunitních centrech na východním Slovensku se setkávají (nejméně) dvě kulturní hlediska. Jedno z nich je zastoupeno kulturní mřížkou majoritního obyvatelstva. Dalšími členy v dialogu jsou pak kulturní schémata, která jsou obsažena v romských příbuzenských skupinách – bereme-li v potaz naše zaměření práce. Zmiňovali jsme si, že komunitní pracovníci vnímají romskou kulturu jakou homogenní. Ale fakta, jaká je jejich kultura, nám ukazují na přesný opak. To může být zásadní chybou v dialogu. Pokud směšujeme a zaměňujeme různé kulturní systémy, nikdy se nemůžeme dopátrat ke správné komunikaci se zástupci odlišných kultur. Na druhou stranu je otázkou, do jaké míry si pracovníci komunitních center uvědomují potřebu rovnocenného vztahu „*My a oni*“. Nebereme tyto segregované části společnosti jako méněcennější? Jako ty, kterým nutně musíme pomoc, protože jsou ztraceni kdesi mezi svou kulturou a tou naší? Pokud by komunitní pracovníci stavěli na předpokladu rovnocennosti vztahu „*My a oni*“, mohli bychom předpokládat, že se minoritní kulturou nechávají obohacovat a neodmítají vlivy jiných kulturních prvků, se kterými se v komunitních centrech setkávají. Zda se tak děje, můžeme snad jen spekulovat. Možná, že bychom částečně dokázali odpovědět, že jelikož samotné definování „*Kdo je Rom?*“ je spíše negativního charakteru, se asi obohacovat nebudou. Takový závěr rozhodně nemůže být uspokojivý, i když by se dokázal opírat o jiná šetření, která naznačují, že míra diskriminace ve Střední Evropě k menšinám (potažmo romské minoritě) je alarmující.¹⁷² Výzkum jsme však na takové otázky nezaměřili a byla by to tedy spíše dedukce a paušalizace, než důkazový materiál vhodný k vytvoření závěrů. Bylo by však velice zajímavé takovou analýzu zrealizovat.

---

¹⁷¹ Srov. BURDA, F. *Hledání transkulturality, nebo hledání člověka?*. In *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 12.

¹⁷² Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Z. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 36.

Budoucnost přeje globalizaci. Správné pochopení stanovisek druhých kultur by mohlo být řešením k úspěšnému soužití více kulturních systémů vedle sebe. V dnešní době vidíme spíše rozpačité pokusy o dialog mezi romskou minoritou a majoritní společností. Řešením by mohlo být nalezení společného jmenovatele všech stran. To by se však nemuselo nalézat v oblasti kultury, ale v rovině, na kterou se někdy zapomíná – všichni jsme přeci lidé, důstojné osoby. Možná, že uvědomování si, co nás všechny pojí, by mohlo být řešením. Komunikace navzdory kultuře by po té mohla dostat umírněnější a tolerantnější ráz.

Literatura

1. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 214, ISBN 80-85959-46-1.
2. BEŠENYEI, P. *Viera v živote Rómov*. Košice: Konferencia biskupov Slovenska: Rada pre pastoračiu Rómov a menšín, 2009, s. 56, ISBN 978-80-89412-05-1.
3. BITTNEROVÁ, D.; MORAVCOVÁ, M. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha: SOFIS, 2005, s. 460, ISBN 80-902785-8-2.
4. BURDA, F. *Hledání transkulturality, nebo hledání člověka?*. In *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 88, ISBN 978-80-7405-315-3.
5. DAVIDOVÁ, E.; (kol.). *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 2010, s. 251, ISBN 978-80-7387-428-5.
6. DĚDIČ, M. *Výchova a vzdělávání cikánských dětí a mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, s. 83.
7. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Hin man ajsi čhaj, so... Romské pohádky*. Praha: Fortuna, 2003, s. 143, ISBN 80-7168-842-8.
8. HIRT, T.; JAKOUBEK, M., (eds.). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: Antropologické perspektiva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 280, ISBN 80-86898-22-9.
9. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Romské pohádky*. Praha: Odeon, 1973, s. 319.
10. JAKOUBEK, M.; (ed.). *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008, s. 403, ISBN 978-80-7387-105-5.
11. JAKOUBEK, M.; PODUŠKA, O. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003, s. 176, ISBN 80-7293-140-2.
12. JAKOUBEK, M. *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004, s. 317, ISBN: 80-86140-21-0
13. JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. (eds.). *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Plzeň: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 360, ISBN: 978-80-7325-178-9.

14. JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni – neznámí i známí (interdisciplinární pohled)*. Voznice: Leda, 2008, s. 344, ISBN: 978-80-7335-119-9.
15. JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové: kulturologické etudy (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 383, ISBN 80-86473-83-X.
16. KENRICK, D. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 79, ISBN 80-244-0589-X.
17. Kol. autorov. *Rómske etnikum – jeho špecifiká a vzdelávanie*. Banská Bystrica, 2004, s. 211, ISBN 80-8083-024-X.
18. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 394, ISBN 80-7184-359-8.
19. KOBES, T. *Nastartovali nás jako motorky: činnost nevládních organizací při řešení romské problematiky na východním Slovensku*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2009, 135 s. ISBN: 978-80-7043-823-7.
20. LEŠKOVÁ, L. *Polia sociálnej práce. (Vybrané kapitoly I.)*. Košice: Vydavateľstvo Vienala, 2009, s. 97, ISBN 978-80-89232-39-0.
21. LEŠKOVÁ, L. *Rómovia a sociálna práca*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011, s. 199, ISBN 978-80-7165-867-2.
22. LEŠKOVÁ, L. *Úvod do základov sociálnem práce*. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2008, s. 167, ISBN 978-80-89361-23-6.
23. MANN, A. B. *Neznámi Rómovia. Zo života a kultúry Cigánov-Rómov na Slovensku*. Bratislava: Inter science press, 1992, s. 48, ISBN 80-7168-762-6.
24. MANUŠ, E. *Jdeme dlouhou cestou*. Praha: Arbor vitae, 1998, s. 279, ISBN 80-901964-5-4.
25. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 380, ISBN 978-80-7367-502-8.
26. MATOUŠEK O. (a kol.) *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 576, ISBN 978-80-262-0366-7.
27. MATOUŠEK, O.; KOLÁČKOVÁ, J.; KODYMOVÁ, P. (eds.). *Sociální práce v praxi. Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 351, ISBN 80-7367-002-X.

28. NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 223, ISBN 80-7178-741-8.
29. SAMKOVÁ, K. A. *Romská otázka (psychologické důvody sociálního vyloučení Romů)*. Praha: Blinkr, 2011, s. 95, ISBN 978-80-87579-03-9.
30. SCHURINGA, L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Ostrava: R. Goj, 2006, s. 178.
31. SOKOLÍČKOVÁ, Z. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 88, ISBN 978-80-87853-22-1.
32. ŠÍMÍKOVÁ, I; VAŠEČKA I. (a kol). *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2004, s. 211, ISBN 80-7364-009-0.
33. ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2002, s. 188, ISBN 80-7178-648-9.
34. VAN DER LAAN, G. *Otázky legitimace sociální práce*. Ostrava: Albert Boskovice, 1998, s. 260, ISBN 80-85834-41-3.
35. WERNER, C. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 61, ISBN 978-80-7419-008-7.
36. ZEMAN, V. *Vybrané kapitoly z romologie – východiská pre sociálnu prácu*. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 151, ISBN 80-89185-20-7.

Online dokumenty

1. Academia.edu. *Základné východiská komunitnej práce s rómskou menšinou*. [online]. [cit. 17. 02. 2015]. Dostupné na:
WWW: </http://www.academia.edu/448239/Z%C3%81KLADN%C3%89_V%C3%9DCHODISK%C3%81_KOMUNITNEJ_PR%C3%81CE_S_R%C3%93MSKOU_MEN_INOU/>
2. Aktuality.sk. *Na Medzinárodný deň Rómov otvoria v Brne výstavu o realite a mýtoch ich života* [online]. [cit. 3. 9. 2014]. Dostupné na:
WWW: </http://www.aktuality.sk/clanok/250687/na-medzinarodny-den-romov-otvoria-v-brne-vystavu-o-realite-a-mytoch-ich-zivota/>
3. Amari Luma – 1. rómska multumediálna encyklopédia. *Diferenciácia Rómov* [online]. [cit. 30. 8. 2014]. Dostupné na:
WWW: </http://amariluma.blogspot.sk/2011/09/diferenciacia-romov.html/>
4. Carla. *Center for advanced research on language acquisition – What is Culture?* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na:
WWW: </http://www.carla.umn.edu/culture/definitions.html/>
5. Český západ. *Metodika komunitní práce* [online] s. 10, 11 [cit. 23. 2. 2015]. Dostupné na:
WWW: </http://www.cesky-zapad.cz/files/download/Mit_zivot_ve_svych_rukou2_metodika_final.pdf/>
6. Dokweb. *Lunik IX* [online]. [cit. 15. 1. 2015]. Dostupné na:
WWW: </http://www.dokweb.net/cs/dokumentarni-sit/vychodoevropske-dokumenty/-lunik-ix-5073/>
7. Granty.vrsers. *Sociální práce* [online] s. 5-7 [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné na:
WWW: </http://granty.vrsers.cz/dokument/Zaklady%20socialni%20prace.pdf/>
8. HORVÁTHOVÁ J. *Kapitoly z dějin Romů* [online]. [cit. 10. 8. 2014]. Dostupné na:
WWW: </http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/d01kapitoly.pdf/>
9. Hudba.sk. *Ľudové piesne a koledy - Cigán, čierny cigán* [online]. [cit. 10. 9. 2014]. Dostupné na: WWW: </http://hudba.zoznam.sk/akordy/piesen/cigan-cerny-cigan/>

10. Meta Pancakes. *Berger, P. L., Luckmann, T. The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge.* 1967 [online]. [cit. 27. 2. 2015]. Dostupné na: WWW </http://metapancakes.com/?p=355/>
11. Na východ. *Identita a paměť romského národa* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: </http://www.navychod.cz/articles.php?id=87fd6638-dd94-102d-bc3e-00e0814daf34/>
12. People in need. *KC Roškovce* [online]. [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné na: WWW:</http://www.peopleinneed.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=103&Itemid=125&lang=sk/>
13. Phil.muni.cz. *Tradice* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: </http://www.phil.muni.cz/~dopitova/op-romtrad.html/>
14. Prohuman. *Komunitné centrá na Slovensku* [online]. [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné na: WWW: </http://www.prohuman.sk/socialna-praca/komunitne-centra-na-slovensku/>
15. Prospects: *An Annual of American Cultural Studies. The Social Construction of Reality: Implications for Future Directions in Americal Studies (R. Gordon Kelly)* [online]. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné na: WWW: </http://xroads.virginia.edu/~DRBR2/kelly.pdf/>
16. Romské dokumentačné a informačné centrum. *Bývanie* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: </http://romadocument.sk/index.php/sk/tradina-kultura/byvanie.html/>
17. Romské dokumentačné a informačné centrum. *Duchovná kultúra a náboženstvo* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na: WWW: </http://romadocument.sk/index.php/sk/tradina-kultura/duchovna-kultura-a-nabozenstvo.html/>
18. Romské dokumentačné a informačné centrum. *Putovanie po Európe* [online]. [cit. 10. 8. 2014]. Dostupné na: WWW: </http://romadocument.sk/index.php/sk/dejiny-romov-na-slovensku/putovanie-po-europe.html/>
19. Romové - rádio. *Co se říká o romské hudbě* [online]. [cit. 20. 11. 2014]. Dostupné na: WWW: </http://romove.radio.cz/cz/tisknout/18200/>

20. Romové v České republice. *Na Slovensku udělena první osvědčení učitelům romského jazyka* [online]. [cit. 9. 3. 2015]. Dostupné na:
WWW: </http://romove.radio.cz/cz/clanek/20428/>
21. Skola.romea.cz. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy* [online]. [cit. 28. 10. 2014]. Dostupné na:
WWW: </http://skola.romea.cz/cs/historie/puvod-romu-a-jejich-prichod-do-evropy/>
22. Spoločnosť komunitných centier. *Pečovská Nová Ves*. [online]. [cit. 17. 2. 2015].
Dostupné na: WWW: </http://www.spolocnostkc.sk/centers/view/83/>
23. Varianty. *Kultura chudoby* [online]. [cit. 29. 10. 2014]. Dostupné na:
WWW: </http://www.varianty.cz/index.php?id=20&notion=21/>
24. Zbudské Dlhé. *Komunitné centrum jako nástroj na podporu rómském kultúry: Rómské komunitní centrum Zbudské Dlhé – okres Humenné* [online]. [cit. 7. 3. 2015]. Dostupné na:
WWW:</http://www.zbudskedlhe.sk/files/2014-12-30-091349-Komunitne_centrum.pdf/>

Audiovizuální dokumenty

1. *Cinka Panna* [film]. Režie Dušan RAPOŠ. Slovensko, Maďarsko, Česko, 2008.
2. Dogdocs. *Ži svoj sen*. In: Vimeo [online]. Zveřejněno 17. 02. 2015 [vid. 2015-19-02]. Dostupné z: <http://vimeo.com/119754489?from=facebook>
3. Slovenská katolícka Charita. *Rómske komunitné centrum Lipany* In: Youtube [online]. Zveřejněno 30. 5. 2011 [vid. 2015-10-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=z8r9VTmSkz8>

Seznam obrázků

Obrázek 1: Komunitní centrum Nálepkovo.....	34
Obrázek 2: Nálepkovo, vnitřní prostory komunitního centra	35
Obrázek 3: Luník IX	36
Obrázek 4: Luník XI.....	37

Seznam grafů

Graf 1: Kulturní prvky	71
Graf 2: Využívání romských kulturních prvků.....	77

Přílohy

Příloha 1

Popis průběhu výzkumu

Rozhovory, ze kterých vychází výzkumná část práce, se konaly od začátku září 2014 do konce tohoto roku. Již předem jsem se rozhodla pro sběr dat kvalitativního způsobu, tedy pro metodu, která se zaměřuje na hloubkovou analýzu malého vzorku respondentů.

Při sběru dat se nejdříve oslovila komunitní centra v regionu, na která jsem se chtěla zaměřit. Po té, co jsme si domluvili schůzku a sešli se, jsem s těmito zástupci komunitních center udělala strukturovaný rozhovor, který jsem si zapisovala a (se svolením druhé strany) nahrávala.

Následně zvyklé záznamy rozhovorů se přepisovaly do elektronické podoby.

Příloha 2

Otázky z rozhovorů rozřazené podle kategorií, ke kterým se vztahují:

1. Antropologické rysy

Jak byste vy vizuálně charakterizoval Roma? Jakou vizuální charakteristiku Roma využívá většinová společnost? Je barva pleti/očí/vlasů rozhodujícím znakem, abychom někoho přiřadili k Romům?

2. Identita Romů - romství

Jak vnímají Romové své rómstvo (příslušnost k Romům)? Vnímáte podstatný rozdíl mezi označením Rom/Cikán? Vnímají rozdíl mezi označením Rom/Cikán samotní Romové?

3. Sociální vztahy a romská rodina

Co je pro Romy tabu - o čem se v komunitě Romů nahlas neříká? Jaký podle Vás má význam rodina v životě příslušníka romského etnika? Soudržnost – nesoudržnost? Čím je romská rodina specifická? Jaké je postavení jednotlivých členů romské rodiny?

4. Bydlení

V jakém prostředí nejčastěji bývají Romové? Co je charakteristické pro bydlení Romů? Co je charakteristické pro vnitřní vybavení obydlí Romů?

5. Zaměstnání

V jakých oborech se nejčastěji Romové uplatňují na trhu práce (muži/ženy)? Je pro Romy důležité mít stálou práci? Důležitost práce pro Romy? Tradiční zaměstnání - jaký mají k nim vztah? Do jaké míry je pro Romy důležitý tanec a hudba? (Dá se říci, že jsou skvělí hudebníci a tanečníci?)

6. Duchovní kultura a náboženství

Co je typické pro romskou duchovní kulturu? (Čím je jiná, charakteristická?) Myslíte, že existuje jednotná romská kultura? Vyznání u Romů a jeho praktická realizace? Nejčastěji zvyky, tradice u Romů a jako jejich převádějí? Do jaké míry je pro ně důležitá příprava pohřbu a jeho samotný průběh (rozloučení se svými nejbližšími)?

7. Jazyk

Jak Romové využívají romský jazyk? Rozumějí Romové romskému jazyku (mluvenému/psanému)? Jaký mají Romové vztah k romštině a jaký k úřednímu jazyku? Je v romských rodinách běžné, že si vyprávějí pohádky, příběhy, vtipy, přísloví, rčení? (Kdo je vypráví?)

8. Prezentace kultury a rozvoj národní identity v komunitním centru

Jakým způsobem zajišťuje komunitní centra prezentaci romské kultury? Mají zájem klienti komunitních center o rozvoj kultury - pokud ano, jakým způsobem?

Příloha 3

Struktura respondentů

Výzkum obsahoval 35 otázek, z toho 6 identifikačních. Osloveno bylo celkem 12 pracovníků v 6 komunitních centrech. Šest respondentů (zaměstnanců) mělo vysokoškolské vzdělání v oboru, jeden měl vysokoškolské vzdělání mimo obor, pět respondentů mělo středoškolské vzdělání. Dotazováno bylo devět žen a tři muži. Průměrný věk byl 38 roků (muži 38,6 a ženy 38,6 roků). V jednotlivých komunitních centrech pracovali respondenti v průměru čtyři roky (muži 2,3 roku, ženy 4,6 roků). Dotazování bylo prováděno formou strukturovaných, neformálních rozhovorů. Získaná data byla zaznamenána, setříděna a analyzována. Hodnocení bylo provedeno pomocí upravené Likertovy stupnice v rozsahu 1-5, nebyl použit sémantický diferenciál zjišťující nuance v postojích respondentů.

KC	Vzdělání	Věk	Pohlaví	Praxe
Lipany	VŠ	46	F	1,5
Lipany	SŠ mimo obor	45	M	2
Lipany	SŠ mimo obor	58	F	15
Pečovská Nová Ves	VŠ	50	F	3
Pečovská Nová Ves	SŠ mimo obor	27	F	2
Roškovce	VŠ mimo obor	30	F	1
Spišské Podhradie	VŠ	31	F	1,5
Košice (Luník IX)	VŠ mimo obor	32	M	2
Nálepково	SŠ mimo obor	35	F	2,5
Nálepково	VŠ	31	F	7
Nálepково	VŠ	35	F	8
Nálepково	VŠ	39	M	3

Příloha 4

Pohled zaměstnanců komunitních center

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Ovládání romského jazyka													
mluvená složka	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,1
písemné vyjadřování	3	3	3	3	4	3	3	3	3	3	2	3	3,0
Ovládání úředního jazyka													
hovorová složka	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,1
písemné vyjadřování	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1,8
Zvyky, obyčeje, tabu a náboženství													
Zvyky	3	2	2	2	1	1	1	1	1	2	2	1	1,6
Obyčeje	3	2	4	2	1	1	1	2	1	2	3	1	1,9
Tabu	2	2	2	2	5	5	4	1	1	1	2	1	2,3
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1,9
jednotná kultura?	3	4	2	4	1	4	1	1	2	1	3	1	2,3
Je možné určit z antropologického hlediska kdo je Rom?													
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,0

KC

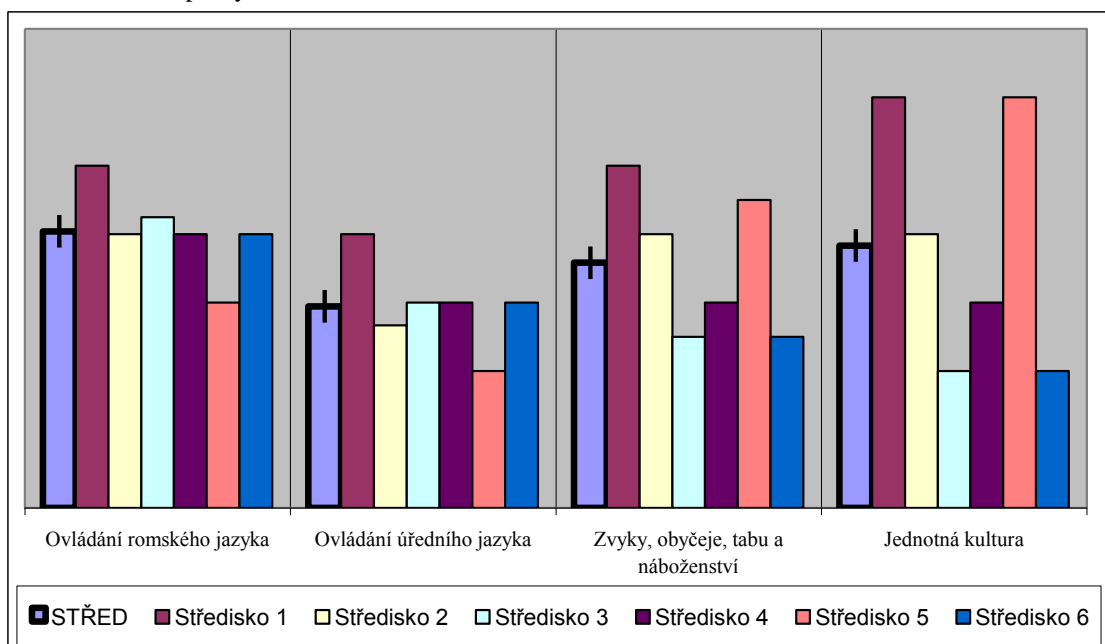
	respondent
Košice (Luník IX)	1
Lipany	2,3,4
Nálepково	5,6,7,8
Pečovská Nová Ves	9,10
Roškovce	11
Spišské Podhradie	12

Hodnotící škála

- 1 ano
- 2 odpovídá částečně
- 3 ne
- 4 nedá se určit
- 5 nezodpovězeno

Graf 1: Kulturní prvky

Data a zpracování: vlastní

	Počet respondentů
Středisko 1	1
Středisko 2	3
Středisko 3	4
Středisko 4	2
Středisko 5	1
Středisko 6	1

Příloha 5

Obraz Roma z pohledu pracovníků komunitních center (seřazeno dle hodnocení zaměstnanců KC)

Antropologické rysy

- tmavší/tmavá barva pleti
- barevnost oblečení
- husté černé vlasy
- jednoduché oblečení
- výstředné oblečení
- neupravenost/zanedbalost
- hubenost/otylost

Jazyk

- užívání romštiny

Bydlení

- jednoduché nebo skromné bydlení
- TV+satelit

Zaměstnání

- pomocné práce ve stavebnictví u mužů
- pomocné práce u žen
- nestálost v zaměstnání

Rodina

- mnohočetné domácnosti
- starostlivost o domácnost - jen ženy
- výchova nejmladších dětí ponechána matce
- výchova dětí ponechána starším dětem
- hlavou rodiny je muž
- žití "ze dne na den"

Duchovní kultura

- víra (deklarovaná)
- hudba
- křtiny
- pohřeb
- tanec
- zpěv
- dodržování zvyků
- nízká vzdělanost
- hlučnost
- spontánnost
- důležitost zásnub a svateb
- ústní předávání příběhů
- tabu: sex, city, peníze, alkohol, incest, lichva

Význam vnějších znaků a projevů

Antropologické rasy	tmavší/tmavá barva pleti	27,50%
	barevnost oblečení	20,00%
	husté černé vlasy	20,00%
	jednoduché oblečení	12,50%
	výstředné oblečení	10,00%
	neupravenost/zanedbalost	7,50%
	hubenost/otylost	2,50%

Jazyk	užívání romštiny	100,00%
--------------	------------------	---------

Bydlení	jednoduché nebo skromné	60,00%
	TV+satelit	35,00%
	Průměrné	5,00%

Zaměstnání	pomocné práce ve stavebnictví u mužů	36,36%
	pomocné práce u žen	27,27%
	"práce jako nutnost"	27,27%
	stálost v zaměstnání	9,09%

Rodina	mnohočetné domácnosti	20,45%
	starostlivost o domácnost - jen ženy	20,45%
	výchova nejmladších dětí ponechána matce	18,18%
	výchova dětí ponechána starším dětem	15,91%

	hlavou rodiny je muž	13,64%
	žítí "ze dne na den"	11,36%

Duchovní kultura	víra (deklarovaná)	11,34%
	hudba	11,34%
	křtiny	10,31%
	pohřeb	10,31%
	tanec	9,28%
	zpěv	9,28%
	zvyky	6,19%
	tabu: sex, city, peníze, alkohol, incest, lichva	6,19%
	nízká vzdělanost	6,19%
	hlučnost	6,19%
	spontánnost	5,15%
	zásnuby a svatby	4,12%
	ústní předávání příběhů	4,12%

Příloha 6
Identita Romů (romství)

Komunitní centra (KC)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10.	11	12
Příslušnost k Romům												
hlášení se k romské minoritě - veřejně deklarované (hlášení se při sčítání obyvatel)	3	3	x	2	3	3	3	1	2	1	2	2
hlášení se k romské minoritě - deklarované ve vlastní komunitě	1	1	x	2	1	1	1	1	1	1	1	1
označení Rom x Cikán z pohledu zaměstnance komunitního centra (majorita): ROM	xx	xx	x	x	3	2	1	1	2	2	1	1
označení Rom x Cikán z pohledu zaměstnance komunitního centra (majorita): CIKÁN	xx	2	x	x	3	2	3	3	2	2	3	3
vnímání označení Rom x Cikán z pohledu romské komunity (minorita) - hodnoceno dle odpovědí zaměstnanců KC (majorita): ROM	1	1	1	2	1	X	2	1	2	xx	1	1
vnímání označení Rom x Cikán z pohledu romské komunity (minorita) - hodnoceno dle odpovědí zaměstnanců KC (majorita): CIKÁN	3	3	2	2	3	X	2	2	2	xx	3	3

- respondentka hlásící se k romské příslušnosti

Příslušnost k Romům	průměr	slovní hodnocení
hlášení se k romské minoritě - veřejně deklarované (hlášení se při sčítání obyvatel)	2,3	málo veřejně deklarované
hlášení se k romské minoritě - deklarované ve vlastní komunitě	1,1	Hrdě se k romské příslušnosti hlásí ve vlastní komunitě
označení Rom x Cikán z pohledu zaměstnance KC (majorita): ROM	1,6	nejednoznačná odpověď; inklinace vyhovět oficiálnímu požadavku označení "ROM"
označení Rom x Cikán z pohledu zaměstnance KC (majorita): CIKÁN	2,6	označení "CIKÁN" vnímají zaměstnanci KC jako nevhodné
vnímání označení Rom x Cikán z pohledu romské komunity (minorita) - hodnoceno dle odpovědí zaměstnanců KC (majorita): ROM	1,3	Preferování označení "ROM"
vnímání označení Rom x Cikán z pohledu romské komunity (minorita) - hodnoceno dle odpovědí zaměstnanců KC (majorita): CIKÁN	2,5	označení "CIKÁN" vnímají jako urážlivé (mimo starší generaci)

- 1 ano
- 2 odpovídá částečně
- 3 ne
- 4 nedá se určit, neexistuje rozdíl (označení XX pro výpočet)
- 5 nezodpovězeno (označení X pro výpočet)

Hlavní odpovědi

- deklarování příslušnosti k Romům ve vlastní komunitě
- nehlášení se k příslušnosti zejména při sčítání obyvatel
- preferování označení Rom, u starší generace běžné označování se za Cikána
- označení Cikán považováno za hanlivé (evokace něčeho nekalého: cigán¹⁷³
- cigánit¹⁷⁴ - klamat¹⁷⁵ - lhát; následně: „Kdo klame, ten krade“)

---

¹⁷³ Ze slovenštiny

¹⁷⁴ Ze slovenštiny

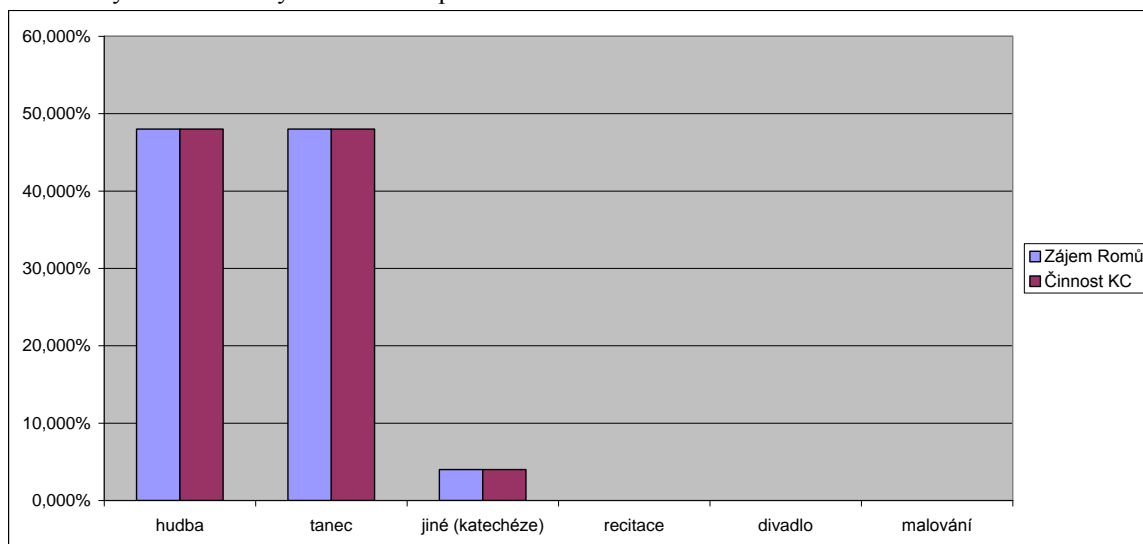
¹⁷⁵ Ze slovenštiny

Příloha 7

Využívání romských kulturních prvků v komunitních centrech

V KC Košice, Luník IX je pozornost věnována zejména hudbě, tanci a zpěvu, ale také katechéze. Ostatní KC svoji činnost dělí mezi hudbu a zpěv, co je patrné z následujících dat.

Graf 2: Využívání romských kulturních prvků

Data a zpracování: vlastní

Příloha 8

Ukázka přepisovaných rozhovorů

HLAVNÁ OTÁZKA: KTO JE V PONÍMANÍ MAJORITY RÓM? ➔ OBRAZ RÓMA

DÁTUM: 03.09.2014 KOMUNITNÉ CENTRUM: LIPANY PRAX V KC: 1,5 R.

VEK: 46 POHLAVIE: ŽENA VZDELANIE/ODBOR: VŠ - SOC. PRÁCA

PODOTÁZKY:

I. ANTROPOLOGICKÉ RYSY

Rómov charakterizuje tmavá pleť, čierne vlasy hustejšie, viac tuku – skôr tučnejší v staršom veku. Rómovia bývajú často nižšej, zavalitejšej postavy. Väčšinová spoločnosť ich označuje obvykle ako ľudia tmaví, špinaví, neupravení, farebné šatstvo, lesklé oblečenie. Pri obliekaní sa snažia prispôsobiť majorite, ale nie vždy sa im darí, lebo chcú byť silne farební, nevedia zladiť farby, dávajú si veľa vrstiev na seba ... no niekedy je to ako cirkus. Obvykle je farba pleti, oči a vlasov rozhodujúcim znakom, aby sme niekoho priradili k Rómom.

II. IDENTITA RÓMOV – RÓMSTVO

Rómovia sú to, že sú Rómovia hrdí, i keď si pri sčítaní nenapíšu, že sú Rómovia. Medzi označením Róm a Cigán nevnímam podstatný rozdiel, ale skôr by im patrilo označenie Cigán, hoci oni chcú byť označovaní ako Róm.

III. JAZYK

Svoj jazyk rómčinu využívajú často, hlavne medzi sebou. Rozumejú hlavne hovorenému, hovorenej reči, písomný prejav v rómskom jazyku skoro vôbec nepoužívajú. Ovládajú ale obidva jazyky, rómčinu používajú medzi sebou a úradný jazyk na úradoch, inštitúciách a ak sa rozprávajú s majoritou. Nemám vedomosť, žeby si rozprávali rozprávky, či ich príslovia. Oni sa medzi sebou len rozprávajú a zabávajú na príbehoch zo života.

IV. SOCIÁLNE VZŤAHY A RÓMSKA RODINA

Pre Rómov je charakteristická nezodpovedná rodičovská výchova, viacpočetná rodina; málo vychovávajú svoje deti, nemajú o to záujem – len ich mať veľa, aby dostávali príspevky. Je tam málo úcty k starším, to len v takých starých tradičných rodinách. Žiadna hierarchia v rodine sa neuznáva; už to nie je tá stará tradičná rodina. Muž ale má slovo, vždy chodí krok dva pred ženou; žena sa stará o varenie a aj jej deti – dievčatá pomáhajú variť a starajú sa o mladších súrodencov. Ženy vybavujú veci po úradoch, pre mužov to je také ponížujúce ... ale peniaze, to vedia rozflákať veľmi rýchlo. A muži nechávajú vládčiť nákupy ženy, oni sa s takou vecou nezaťažujú.

V. BÝVANIE

Rómovia v našom meste bývajú v bytoch nízkeho štandardu, je tam špina, neporiadok, málo nábytku. Ak sú mimo miest v intravilánoch, tak sú to len pozliepané chatrče, veľmi slabo zariadené, bez základného vybavenia – ale vedia aj s málom prežiť. Často vedia navariť v jednom dvoch hrncoch pre celú rodinu; pre nich jedlo je mäso – zeleninové jedlá neuznávajú a ak by ste im spomenuli sóju alebo niečo podobné racionálne, pozerali by, čo to od nich chcete. Vnútro obydlia majú vybavené, je tam televízor, satelit, stôl. Posteľ – jedna alebo matrace na zemi. Veľa umelých kvetov, sošiek. V domoch majú sväté obrázky i panenku Máriu, ale to asi len tak, lebo nepraktizujú vierovyznanie.

VI. ZAMESTNANIE

Na trhu práce sa skoro nikde neuplatňujú. Dá sa teda povedať, že v žiadnom. Nechcú veľmi pracovať, len ak sú prinútení. Ak už musia pracovať, tak to ako pomocné práce, ako robotníci. Mať stálu prácu pre nich nie je dôležité. Ich zdroj príjmu sú prídavky na deti a dávky.

VII. DUCHOVNÁ KULTÚRA (ZVYKY, OBYČAJE, TABU) A NÁBOŽENSTVO

Rómovia sú pokrstení, ale nepraktizujúci ; do kostola takmer nikdy nechodia. Ak tam vidieť, tak sú to deti a ženy, muži len postávajú pred kostolom, pofajčievajú a bavia sa medzi sebou. Vierovyznanie nerealizujú, i keď sa chcú všetci pokrstiť. Do kostola nechodia, len veľmi málo a to len vtedy, ak ich duchovní k tomu privedú.

Tu môžeme povedať, že aj varenie je pre nich dôležité, varia veľa, takých svojich tradičných jedál, tam patrí gója a pri varení chcú mať hlavne mäso, klobásy, salámy, i keď lacnejšie, ale musí to byť.

O kultúre môžem povedať toľko, že u väčšiny je podobné bývanie, ale i vzťah k tancu, hudbe a spevu. Radi spievajú rómske ale aj moderné piesne, aj keď idú po ulici sú veľmi hluční, čo majú v sebe, lebo sú temperamentnejší ako majorita. My by sme si len tak nezatancovali alebo nazaspievali na ulici, len ak by sme mali vypité.

Pre Rómov je tabu pracovať, hovoriť o sexe a citoch. Intímnosti na verejnosti nepreberajú.

Ja vnímam, že už nemajú žiadne zvyky, snád' len pri pohrebe – to je veľké emócie a oplakávanie umrelého – no po chvíli majú bujarý kar, kde sa pije, veľa je a niekedy sa žalostná hudba zmení na bašavel – len tak dudní a zabávajú sa. Zvykom je pre nich aj veľa variť, svoje tradičné mäsité jedlá, vo veľkých hrncoch, pričom všetko do druhého dňa zmizne a musí sa variť opäť. A to zjedia aj vtedy, keby na druhý deň nemali čo jesť, ale to patrí k ich mentalite, lebo ich nezaujima čo si dajú na druhý deň do úst. Proste neplánujú.

V prípade, ak mesto zabezpečuje pohreb, je problém so splácaním. U Rómov ešte stále sa realizuje vartovanie mŕtveho, a oplakávanie zomrelých. Je to aj príležitosť na stretnutie rodiny a poriadnu „oslavu“

VIII. PREZENTÁCIA KULTÚRY A ROZVOJ NÁRODNEJ IDENTITY

Rómovia sú temperamentní – veľmi veľký temperament - pri hudbe ich okamžite nadhadzuje;, áno dá sa povedať, že sú hudobníci a tanečníci.

Komunitní pracovníci im pomáhajú rozvíjať talent v hudbe a speve, a snažia sa ich pripraviť na vystúpenia, aby sa mohli prezentovať.